

МІНІСТЕРСТВО КУЛЬТУРИ УКРАЇНИ
ДЕПАРТАМЕНТ КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ
ТА КУЛЬТУРИНИХ ЦІННОСТЕЙ

ПАСПОРТ
об'єкта культурної спадщини

Західне укріплення Більського городища (Західне Більське городище)
(найменування об'єкта)

Вид	Тип	Категорія пам'ятки
Археологічний	Частина комплексу	Пам'ятка національного значення

1. Дата утворення об'єкта:

Основний масив нашарувань: VIII–V ст. до н.е., передскіфський та скіфський час, культура лісостепового землеробського населення скіфської епохи; окремі знахідки доби бронзи, знахідки та об'єкти XVI – XVII ст., періоду козацтва та нового часу.

2. Місцезнаходження об'єкта:

Село Більськ, Більська сільська рада, Котелевський район, Полтавська область, західна околиця села.

Координати розташування укріплення (система WGS-84) згідно додатка № 7:

Точка 1 (край рову, крайня східна точка) - 50°05'515" пн. широти, 34°36'141" сх. довготи;
Точка 2 (центр валу, крайня східна точка) - 50°05'526" пн. широти, 34°36'113" сх. довготи;
Точка 3 (центр валу) - 50°05'801" пн. широти, 34°36'030" сх. довготи;
Точка 4 (край рову) - 50°05'810" пн. широти, 34°36'056" сх. довготи;
Точка 5 (центр валу, крайня північна точка) - 50°05'848" пн. широти, 34°35'789" сх. довготи;
Точка 6 (край рову, крайня північна точка) - 50°05'874" пн. широти, 34°35'797" сх. довготи;
Точка 7 (центр валу, місце перетину з валом Великого укріплення Більського городища) - 50°05'849" пн. широти, 34°35'495" сх. довготи;
Точка 8 (край рову, місце перетину з валом Великого укріплення Більського городища) - 50°05'867" пн. широти, 34°35'472" сх. довготи;
Точка 9 (центр валу) - 50°05'685" пн. широти, 34°35'255" сх. довготи;
Точка 10 (край рову) - 50°05'689" пн. широти, 34°35'223" сх. довготи;
Точка 11 (центр валу) - 50°05'650" пн. широти, 34°35'236" сх. довготи;
Точка 12 (край рову) - 50°05'672" пн. широти, 34°35'207" сх. довготи;
Точка 13 (центр валу, крайня західна точка) - 50°05'643" пн. широти, 34°35'222" сх. довготи;
Точка 14 (край рову, крайня західна точка) - 50°05'649" пн. широти, 34°35'188" сх. довготи;
Точка 15 (центр валу) - 50°05'446" пн. широти, 34°35'425" сх. довготи;
Точка 16 (край рову) - 50°05'446" пн. широти, 34°35'402" сх. довготи;
Точка 17 (центр валу, крайня південна точка, місце перетину з валом Великого укріплення Більського городища) - 50°05'257" пн. широти, 34°35'800" сх. довготи;
Точка 18 (край рову, крайня південна точка, місце перетину з валом Великого укріплення Більського городища) - 50°05'235" пн. широти, 34°35'788" сх. довготи;
Точка 19 (центр валу) - 50°05'279" пн. широти, 34°36'068" сх. довготи;
Точка 20 (край рову) - 50°05'272" пн. широти, 34°36'095" сх. довготи.

Під'їзд до Західного укріплення Більського городища: автотрасою Н–12 «Полтава – Суми» у напрямку до смт Котельва (Полтавська обл.), далі - асфальтованою дорогою до села Більськ (Котелевський район), на його західну околицю.

3. Охоронний № пам'ятки:

Охоронний комплексу № 160018–Н

4. Дати і № документів, відповідно до яких об'єкт узятий на державний облік та визначено категорію пам'ятки:

Постанова Кабінету Міністрів України від 03 вересня 2009 р. № 928 «Про занесення об'єктів культурної спадщини національного значення до Державного реєстру нерухомих пам'яток археології»

5. Наявність охоронних дошок, охоронних знаків, інших інформаційних написів, позначок:

Інформаційний стенд біля в'їзду до Великого укріплення Більського городища

6. Власник:

Більська сільська рада, голова – Залізняк Світлана Володимирівна.
38610, Полтавська обл., Котелевський район, с. Більськ. Тел.: (05350) 9-45-42.
Земельна ділянка, зайнята пам'яткою, перебуває у державній власності за межами населених пунктів у складі земель історико-культурного призначення.

7. Користувач:

СТОВ «Скіф»,
38610, Полтавська обл., Котелевський район, с. Більськ. Тел.: (05350) 9-45-35.
Директор – Бовдир Олексій Васильович
Сусідні землекористувачі – Більська сільська рада, СТОВ «Скіф», ДК «Укргазвидобування «НАК «Нафтогаз України», громадянки України Огурцова Н.О.

8. Охоронний договір:

Охоронний договір не укладено

9. Функціональне використання:

Сучасне	Первісне	Інші (протягом часу існування об'єкта)
Рілля, задерновані ділянки з рідкісною рослинністю	Селище, укріплене поселення	Місце селітроварних розробок XVI – XVII ст., смуга німецької оборони 1943 р., колгоспні споруди сер. XX ст., окремі свердловини для видобутку газу (сер. XX ст.)

10. Історичні дані про об'єкт:

Укріплення є однією зі складових частин єдиного археологічного комплексу «Більське городище». Перші розкопки тут були здійснені у 1906 році В.О.Городцовим. Ним закладені розкопи на 7 зольниках, складений схематичний план укріплення, зняті профілі валів та ровів, наведені докази належності городища до скіфського часу. Результати його досліджень викладені у матеріалах XIV археологічного з'їзду (1911 р.). Після тривалої перерви городище два роки (1958–1959) вивчалось спільною експедицією Харківського (Б.А.Шрамко) та Московського (Б.М.Граков) університетів. У 1967–1968 році експедицією Харківського університету (Б.А.Шрамко) поблизу зольника 19 велись рятивні розкопки. У 1968 році зольник 40 досліджувала експедиція Донецького державного університету (А.О.Моруженко). Протягом довгого часу городище знаходилось поза увагою фахівців. Розкопки на ньому були відновлені лише у 1988 році експедицією І.Б.Шрамко. З 1988 по 2012 роки були розкопані широкими площами 7 зольників, вивчено міжзольний простір, отримана інформація про найбільш ранній період формування городища, на підставі стратиграфічних спостережень виділені кілька

стратиграфічних горизонтів. Це дало можливість виділити чотири головних етапи в історичному розвитку давнього міста. Було встановлено, що перші переселенці з правого берега Дніпра з'явилися на лівому березі р. Суха Грунь (басейн Псла) у другій половині VIII ст. до н.е. Період формування культурних відкладень на Західному городищі відноситься до другої половини VIII – першої чверті V ст. до н.е.

На Західному укріпленні досліджені житлові, господарські та культові споруди. Матеріальна культура значного часового діапазону репрезентована зразками місцевого ліпного посуду, численними уламками імпортного грецького тарного та столового посуду, різноманітними виробами з чорних та кольорових металів, кістками, камінням, глинами.

У 1995 – 2003 гг. один з зольників у північній частині укріплення досліджувала експедиція Полтавського педуніверситету ім. В.Г.Короленка (керівник - П.Я.Гавриш), матеріали розкопок якої підтвердили результати, отримані харківськими вченими. Протягом двох років (2005 – 2006 рр.) Українсько-німецька археологічна експедиція (керівники - С.А.Скорий та Д.В.Каравайко) вивчала печі селітроварників у західній частині городища. Сліди діяльності селітроварників XVIII ст. були зафіксовані й харківськими археологами при розкопках зольника 54 (І.Б.Шрамко). Цим самим було доведено, що понад валами, з внутрішньої частини укріплення, культурний шар скіфського часу порушений виробничими комплексами та перекритий культурними нашаруваннями козацької і нової доби. По всій площі укріплення зустрічаються окремі комплекси та знахідки часу Другої світової війни.

11. Відомості про сучасний стан об'єкта:

Розташування об'єкта і його роль в навколишньому середовищі	Західне укріплення Більського городища розташоване на західній околиці села Більськ (Котелевський район Полтавської області), займає пологі схили лівого берега р. Суха Грунь, край вододільного плато між річками Ворскла та Суха Грунь.
Ландшафт	Рівнинний, з невеликим ухилом на південний захід.
Опис об'єкта	Укріплення знаходиться у західній частині комплексу, займаючи схили лівого берега р. Суха Грунь, фортифікаційні споруди збереглися практично по всьому периметру городища (з невеликими розривами біля північного та південного боків). В'їзд до укріплення (городища) від плато розміщується край основи вододільного плато, з боку східної частини смуги укріплень. З зовнішнього боку, за валами зі сходу, південного сходу та півночі збереглися глибокі рови. Вал має майже підтрикутний перетин із закругленою вершиною. Його поверхня задернована. Південна смуга валу розрізана ярами. З північного сходу та північного заходу рови майже не простежуються. Висота валів від 5 до 10 м, ширина основи валу від 22 до 32 м. Рів мав пласке дно. Його ширина у верхній частині сягала 24 м, у нижній – більше 5м. Глибина рову здебільшого становить до 6 м. Має сліди опилості. Форма рову у перетині — трапецієподібна. Крутизна схилів валів - 30–45°. У північній та південно–східній частині майданчика городища знаходяться 54 попелищні плями — зольники, навколо яких винятково і концентрується більшість матеріалів скіфського часу. Проте міжзольний простір також має культурні відкладення скіфської доби. Фіксація поширення знахідок на поверхні пам'ятки розриву між різними частинами городища не виявила.

	У північно–східній частині укріплення зольники розміщені компактною групою, у південно–східній вони утворюють чіткий ланцюжок, що складає півколо. Зольні насипи мають висоту до 1 м, діаметр близько 50 м.
Перебудови, втрати й історичні нашарування	Вали мають зовнішні ознаки руйнування внаслідок діяльності селітроварників кін. XVI – XVII ст., а саме: поверхня валів має сідловини, частина насипів згорнута у внутрішній бік укріплення. Уздовж валів, з внутрішнього боку городища завдяки геофізичній зйомці зафіксовано розташування до десятка селітроварних печей доби пізнього середньовіччя чи новітніх часів. Унаслідок масштабних дій селітроварників значних ушкоджень зазнала не лише оборонна система городища (вали, розтягнуті волокушами). На значній площі городища (східна, західна та південна частини понад валом) зруйновані культурні нашарування скіфського часу (розкопки 2006–2007 років українсько-німецької експедиції, розкопки І.Б.Шрамко, С.А.Заднікова 2006–2007 років). Це підтвердили дослідження 2006 року на зольнику 54 та 2007 року в районі зольника 30 (розкопки І.Б.Шрамко, С.А.Заднікова). У східній частині городища у другій половині XX ст. існувала споруда для зберігання добрив для сільськогосподарських потреб. На даний час вона демонтована. Її зовнішніх ознак не залишилося, проте культурний шар на місці розташування споруди частково зруйнований. У східній частині майданчика (округа зольника 19) в середині минулого століття була встановлена свердловина для видобування газу, унаслідок чого тут був повністю зруйнований культурний шар поселення. Газо – конденсатні крани були встановлені також у північно–східній та північно–західній частині майданчика городища. При розкопках у 1994 році експедицією П.Я.Гавриша були зафіксовані сліди руйнування культурного шару на значній площі на місці проведення видобувальних робіт. Крім того, у східну частину валу, біля в'їзду на городище, у середині XX ст. була встановлена залізна бочка (у наслідок чого частина насипу валу зазнала значних ушкоджень), яку витягли 2007 року. На місці руйнування вал частково досліджувався, а в даний час законсервований і досипаний.
Наявність творів мистецтва	При розкопках знайдені культові зооморфні та антропоморфні статуетки, художньо оформлені у скіфському звіриному стилі вироби з кістки, бронзи, заліза. Столовий керамічний посуд, оздоблений врізним геометричним орнаментом, заповненим білою пастою, орнаментовані глиняні пряслиця, уламки глиняних жертovníків з орнаментованою поверхнею, а також виразна колекція уламків розписної античної кераміки.
Опис території об'єкта	Західне укріплення знаходиться в західній частині комплексу, займаючи схили лівого берега р. Суха Грунь. Оборонні споруди збереглися практично по всьому периметру городища (з невеликими розривами). Поверхня валу задернована. Висота валів – 5-10 м. Ширина основи – 22-32 м. Крутизна схилів валів—30– 45°. Із зовнішнього боку, за валами зі сходу, південного сходу та півночі збереглися глибокі рови. З північного сходу та північного заходу рови майже не простежуються.

	Глибина рову досягає 6 м. Він має сліди опилості. Форма рову у перетині — трапецієподібна. У північній та південно–східній частині майданчика городища знаходяться 54 попелищних плями — зольники. Міжзольний простір також має культурні відкладення скіфського часу. У південно–східній частині укріплення зольники утворюють чіткий ланцюжок, що утворює півколо. Зольні насипи мають висоту до 1 м, діаметр до 50 м. Відділений смугою укріплень від плато майданчик городища п'ятикутної форми (розміром 600 x 1200 м) панує над навколишніми пониженнями ярів та схилів. Його висота над рівнем заплави становить 50–60 м, абсолютні відмітки висот у Балтійській системі вимірювань лежать в межах 150–160 м. Площа майданчика має нахил на захід, південний схід та південний захід.
Загальна оцінка технічного стану об'єкта, дата, № акта технічного стану	Технічний стан об'єкта – задовільний. Акт обстеження технічного стану Західного укріплення Більського городища від 12.03.2013р. додається.
Наявність інженерних мереж та інженерного обладнання	Вздовж укріплення пролягає ґрунтова дорога, вона перетинає укріплення із заходу на схід. У східній, північно-східній та північно-західній частинах укріплення розміщені так звані «точки-репери» (4 од.), які є наслідком результатів діяльності працівників газовидобувної галузі на території укріплення впродовж XX ст.
Дата і № довідки про майнову цінність об'єкта, найменування організації, яка провела оцінку, вартість в гривнях	

12. Перелік складових (для комплексу (ансамблю), визначного місця):

1. Городище, з рештками фортифікаційних споруд. 2. Рештки селітроварних печей XVI – XVII ст.

13. Територія об'єкта:

Площа	86,5 га
Опис меж території об'єкта	Територія укріплення обмежується з північно–західного боку розорюваною ділянкою мису правого берега р. Суха Грунь. З півночі пролягає пологий схил до Більського Озера, утвореного перегородженим струмком Тарапунька. Із заходу територія укріплення обмежена заплавою р. Суха Грунь, з південного сходу, та сходу укріплення займає вододіл між р. Ворскла та р. Суха Грунь. Згідно доданої експлікації плану пам'ятки встановлені межі території пам'ятки: 1 – землі Більської сільської ради; 2 – землі ДК «Укргазвидобування «НАК «Нафтогаз України»; 3- землі, що перебувають у власності громадянки Огурцової Н.О.

14. Оцінка антропологічної, археологічної, естетичної, етнографічної, історичної, мистецької, наукової чи художньої цінності об'єкта:

Якості об'єкта, завдяки яким він набуває культурної цінності як пам'ятка	Пам'ятка належить до числа унікальних археологічних об'єктів, що засвідчують зміну двох епох: доби бронзи та раннього заліза, формування культури скіфського часу у Дніпровському лісостеповому Лівобережжі та ранній етап розвитку найбільшого у Європі городища початку раннього залізного віку. Культурний шар городища містить матеріальні залишки, що є доказом найбільш ранніх на Лівобережжі налагоджених культурних та торговельних зв'язків місцевих племен з грецькими полісами Північного Причорномор'я, з племенами культур гальштатського кола та кочівниками. Для охорони комплексу вкрай важливим є збереження від ушкоджень задернованих валів і ровів, унікального за вмістом культурного шару поселення (враховуючи близьке знаходження археологічних об'єктів до сучасної поверхні, внаслідок чого їм загрожує розорювання щорічною оранкою), не допущення руйнувань під час можливого прокладання комунікацій та інших земляних робіт. Для розорюваного майданчика городища важливо обмежити будь-які земляні роботи на їх території, а сільськогосподарські – звести до неглибокої оранки (не більше 20 см). Будь-які інші земляні роботи на території комплексу можливі тільки з проведенням археологічного нагляду або науково-рятивних досліджень.
--	---

15. Зони охорони пам'ятки:

Організація–розробник науково–проектної документації	
Дата розроблення науково–проектної документації	
Дата і номер документа про затвердження науково–проектної документації	
Короткий опис меж зон охорони із зазначенням площі кожної зони	Проект меж охоронної зони не затверджено. Рекомендована охоронна зона охоплює територію смугою в 50 м навколо країв комплексу. Для використання всієї цієї території (крім задернованих ділянок та охоронної зони) допускається ведення сільськогосподарських робіт з неглибокою оранкою (до 20 см), рекомендоване залуження, без влаштування нових лісонасаджень і будівництва.

16. Наявність науково–дослідної та науково–проектної документації на об'єкт:

Найменування документації	Рік розроблення	Автор (організація)	Місце зберігання, інв. №
Науковий звіт	1906	В.О. Городцов	Дневник раскопок Бельского городища в Зеньковском районе Полтавской губернии // Тр.XIV АС.– М.,1911.– С. 93–119, 148–158, рис. 97–103.

Науковий звіт	1954	Б.А. Шрамко	Науковий архів ІА НАНУ ф.е., спр. 1954/14.– С. 9–12, табл. XII–XIV, 1–11.
Науковий звіт	1958	Б.А. Шрамко	Науковий архів ІА НАНУ ф.е., спр. 1958/31.– с. 18–34, табл. IX–XX.
Науковий звіт	1958	Б.М. Граков, Н.Г. Єлагіна	Науковий архів ІА НАНУ ф.е., спр. 1958/30.
Науковий звіт	1959	Б.М. Граков, Н.Г. Єлагіна	Науковий архів ІА НАНУ ф.е., спр. 1958/30.
Науковий звіт	1960	Б.М. Граков, Н.Г. Єлагіна	Науковий архів ІА НАНУ, ф.е., спр. 1960/27.– С.36.
Науковий звіт	1964	Б.А. Шрамко	Науковий архів ІА НАНУ, ф.е., спр. 1964/32.– С.34, табл. XXXVII–XXXVIII.
Науковий звіт	1966	Б.А. Шрамко	Науковий архів ІА НАНУ ф.е., спр. 1966/66.– С. 31–41, табл. XXIII–XXVI.
Науковий звіт	1967	Б.А. Шрамко	Науковий архів ІА НАНУ ф.е., спр. 1967/80.– с. 21–27, табл. XLIII–LII.
Науковий звіт	1968	Б.А. Шрамко	Науковий архів ІА НАНУ ф.е., спр. 1968/43.– С. 2–18, табл. I–XVI.
Науковий звіт	1968	А.О. Моруженко	Науковий архів МАЕСУ ХНУ ім. В.Н.Каразіна, Ф. 1, О. 9, С.1.
Науковий звіт	1970	Б.А. Шрамко	Науковий архів ІА НАНУ ф.е., спр. 1970/70. – С.16.
Науковий звіт	1973	Б.А. Шрамко	Науковий архів ІА НАНУ ф.е., спр. 1973/69. – С. 15–16.
Науковий звіт	1974	Б.А. Шрамко	Науковий архів ІА НАНУ ф.е., спр. 1974/48.– С. 13-15.
Науковий звіт	1975	Б.А. Шрамко	Науковий архів ІА НАНУ ф.е., спр. 1975/95.– С.14.
Науковий звіт	1977	Б.А. Шрамко	Науковий архів ІА НАНУ ф.е., спр. 1977/95.– С.15.
Науковий звіт	1978	Б.А. Шрамко	Науковий архів ІА НАНУ ф.е., спр. 1978/70.– С.17.
Науковий звіт	1982	Б.А. Шрамко	Науковий архів ІА НАНУ ф.е., спр. 1982/147.– С.18.
Науковий звіт	1983	Б.А. Шрамко	Науковий архів ІА НАНУ ф.е., спр. 1983/53.– С.20.
Науковий звіт	1984	Б.А. Шрамко	Науковий архів ІА НАНУ ф.е., спр. 1984/110.– С.21.
Науковий звіт	1985	Б.А. Шрамко	Науковий архів ІА НАНУ ф.е., спр. 1985/56.– С. 20–29, табл. XXIX–XXXIII.

Науковий звіт	1987	І.Б. Шрамко	Науковий архів ІА НАНУ ф.е., спр. 1987/98.– С. 8–9.
Науковий звіт	1988	І.Б. Шрамко	Науковий архів ІА НАНУ ф.е., спр. 1988/57. – С. 4–11.
Науковий звіт	1989	І.Б. Шрамко	Науковий архів ІА НАНУ ф.е., спр. 1989/185. – С. 1–6.
Науковий звіт	1990	І.Б. Шрамко	Науковий архів ІА НАНУ ф.е., спр. 1990/70.
Науковий звіт	1991	І.Б. Шрамко	Науковий архів ІА НАНУ ф.е., спр. 1991/193.
Науковий звіт	1993	І.Б. Шрамко	Науковий архів ІА НАНУ ф.е., спр. 1993/139.
Науковий звіт	1994	І.Б. Шрамко	Науковий архів ІА НАНУ ф.е., спр. 1994/113.
Науковий звіт	1994	П.Я. Гавриш	Науковий архів ІА НАНУ ф.е., спр. 1994/109.
Науковий звіт	1994	В.Ю. Мурзін, Р. Ролле, С.А. Скорий	Науковий архів ІА НАНУ ф.е., спр.1994 25.- С.7.
Науковий звіт	1995	І.Б. Шрамко	Науковий архів ІА НАНУ ф.е., спр. 1995/86.
Науковий звіт	1996	І.Б. Шрамко	Науковий архів ІА НАНУ ф.е., спр. 1996/35.
Науковий звіт	1996	В.Ю. Мурзін, Р. Ролле, В. Херц, С.В. Махортих, Є.В.Черненко	Науковий архів ІА НАНУ ф.е., спр. 1996/11. – С.11.
Науковий звіт	1997	І.Б. Шрамко	Науковий архів ІА НАНУ ф.е., спр. 1997/35.
Науковий звіт	1997	П.Я. Гавриш	Науковий архів ІА НАНУ ф.е., спр. 1997/23.
Науковий звіт	1998	І.Б. Шрамко	Науковий архів ІА НАНУ ф.е., спр. 1998/8.
Науковий звіт	1998	П.Я. Гавриш	Науковий архів ІА НАНУ ф.е., спр. 1997–1998/47.
Науковий звіт	1999	І.Б. Шрамко	Науковий архів ІА НАНУ ф.е., спр. 1999/13.
Науковий звіт	1999	П.Я. Гавриш	Науковий архів ІА НАНУ ф.е., спр. 1999/65.
Науковий звіт	1999	О.Б. Супруненко, А.В. Гейко, О.В. Коваленко, І.М. Кулатова, К.М. Мироненко, С.В. Сапегін	Науковий архів ІА НАНУ ф.е., спр. 1999/68.– С. 10–17.
Науковий звіт	2000	І.Б. Шрамко	Науковий архів ІА НАНУ ф.е., спр. 2000/53.
Науковий звіт	2000	П.Я. Гавриш	Науковий архів ІА НАНУ ф.е., спр. 2000/51.

Науковий звіт	2001	І.Б. Шрамко	Науковий архів ІА НАНУ ф.е., спр. 2001/53.
Науковий звіт	2001	П.Я. Гавриш	Науковий архів ІА НАНУ ф.е., спр. 2001/104.
Науковий звіт	2002	І.Б. Шрамко	Науковий архів ІА НАНУ ф.е., спр. 2002/76.
Науковий звіт	2002	П.Я. Гавриш	Науковий архів ІА НАНУ ф.е., спр. 2002/99.
Науковий звіт	2002	О.Б. Супруненко, І.М. Кулатова	Науковий архів ІА НАНУ ф.е., спр. 2002/135, С. 37–38.
Науковий звіт	2003	І.Б. Шрамко	Науковий архів ІА НАНУ ф.е., спр. 2003/30.
Науковий звіт	2003	П.Я. Гавриш	Науковий архів ІА НАНУ ф.е., спр. 2003/24.
Науковий звіт	2004	І.Б. Шрамко	Науковий архів ІА НАНУ ф.е., спр. 2004/40.
Науковий звіт	2004	Є.В. Черненко, Р.А. Ролле –Херц, С.А. Скорий, С.В. Махортих, В. Херц, В.П. Білозір	Науковий архів ІА НАНУ ф.е., спр. 2004/173. – С. 59–60.
Науковий звіт	2005	С.А. Задніков, І.Б. Шрамко	Науковий архів ІА НАНУ ф.е., спр. 2003/35.
Науковий звіт	2005	С.В. Махортих, Р.А. Ролле –Херц, С.А. Скорий, В. Херц, В.П. Білозір	Науковий архів ІА НАНУ ф.е., спр. 2005/36. – С. 27.
Науковий звіт	2005–2006	О.Б. Супруненко, І.М. Кулатова, В.В. Шерстюк, А.І. Тимошук	Науковий архів ІА НАНУ; НА ЦОДПА, ф.е., спр. 453.– С. 26–33.
Науковий звіт	2006	С.А. Задніков, І.Б. Шрамко	Науковий архів ІА НАНУ № ф.е., спр. 2006/60.
Науковий звіт	2006	С.А. Задніков, І.Б. Шрамко	Науковий архів ІА НАНУ № ф.е., спр. 2007/129.
Науковий звіт	2006	С.В. Махортих, Р.А. Ролле –Херц, С.А. Скорий, В. Херц, Д.В. Каравайко	Науковий архів ІА НАНУ № ф.е., спр. 2006/231.
Науковий звіт	2008	І.Б. Шрамко, С.А. Задніков	Науковий архів ІА НАНУ ф.е., спр. 2008/86.
Науковий звіт	2008	І.Б. Шрамко, С.А. Задніков	Науковий архів ІА НАНУ ф.е., спр. 2008/87.
Науковий звіт	2009	І.Б. Шрамко, С.А. Задніков	Науковий архів ІА НАНУ ф.е., спр. 2009/22.
Науковий звіт	2010	І.Б. Шрамко, С.А. Задніков	Науковий архів ІА НАНУ

Науковий звіт	2011	І.Б. Шрамко, С.А. Задніков	Науковий архів ІА НАНУ
Науковий звіт	2012	І.Б. Шрамко, С.А. Задніков	Науковий архів ІА НАНУ

17. Дослідницькі й реставраційні роботи на об'єкті:

Найменування робіт	Рік проведення	Замовник	Автор, проектна організація	Підрядна організація
Археологічні розвідки, огляд, опис	1786	Чернігівське намісницьке Правління	О.Ф.Шафонський	Чернігівське намісницьке Правління
Археологічні розвідки, огляд, опис, пам'ятко-охоронні заходи	1895	Імператорська археологічна комісія	О.О.Бобринської	Імператорська археологічна комісія
Археологічні розвідки, огляд	1905	Імператорське Московське археологічне товариство	В.Г. Ляскоронський	Імператорське Московське археологічне товариство
Археологічні розвідки, огляд, розкопки	1906	Імператорський Російський історичний музей; Імператорське Московське археологічне товариство	В.О. Городцов	Імператорське Московське археологічне товариство
Археологічні розвідки, огляд	1927	Харківський державний університет	М.К. Фукс	Харківський державний університет
Археологічні розвідки, огляд	1954	Харківський державний університет ім. О.М.Горького, м.Харків, пл. Свободи, 4	Б.А. Шрамко	Харківський державний університет ім. О.М.Горького, м.Харків, пл. Свободи, 4
Археологічні розкопки	1958	Харківський державний університет ім. О.М.Горького, м.Харків, пл. Свободи, 4	Б.А. Шрамко	Харківський державний університет ім. А.М.Горького, м.Харків, пл. Свободи, 4
Археологічні розкопки	1958	Харківський державний університет ім. О.М.Горького, м.Харків, пл. Свободи, 4	Б.М. Граков, Н.Г. Єлагіна	Московський державний університет ім. М.В.Ломоносова, РФ, м.Москва, Ленінські гори

Археологічні розкопки	1959	Харківський державний університет ім. О.М.Горького, м.Харків, пл. Свободи, 4	Б.М. Граков, Н.Г. Єлагіна.	Московський державний університет ім. М.В.Ломоносова, РФ, м.Москва, Ленінські гори
Археологічні розкопки	1960	Харківський державний університет ім. О.М.Горького, м.Харків, пл. Свободи, 4	Б.М. Граков, Н.Г. Єлагіна	Московський державний університет ім. М.В.Ломоносова, РФ, м.Москва, Ленінські гори
Археологічні розвідки	1964	Харківський державний університет ім. О.М.Горького, м. Харків, пл. Свободи, 4	Б.А. Шрамко	Харківський державний університет ім. О.М.Горького, м. Харків, пл. Свободи, 4
Археологічні розвідки, розкопки	1966	Харківський державний університет ім. О.М.Горького, м.Харків, пл. Свободи, 4	Б.А. Шрамко	Харківський державний університет ім. О.М.Горького, м.Харків, пл. Свободи, 4
Археологічні розвідки, розкопки	1967	Харківський державний університет ім. О.М.Горького, м.Харків, пл. Свободи, 4	Б.А. Шрамко	Харківський державний університет ім. О.М.Горького, м.Харків, пл. Свободи, 4
Археологічні розкопки	1968	Харківський державний університет ім. О.М.Горького, м.Харків, пл. Свободи, 4	Б.А. Шрамко	Харківський державний університет ім. О.М.Горького, м.Харків, пл. Свободи, 4
Археологічні розкопки	1968	Харківський державний університет ім. О.М.Горького, м.Харків, пл. Свободи, 4	А.О. Моруженко	Донецький державний університет, м. Донецьк, вул. Університетська, 24
Археологічні розвідки	1970	Харківський державний університет ім. О.М.Горького, м.Харків, пл. Свободи, 4	Б.А. Шрамко	Харківський державний університет ім. О.М.Горького, м.Харків, пл. Свободи, 4

Археологічні розвідки, розріз валу	1985	Харківський державний університет ім. О.М.Горького, м.Харків, пл. Свободи, 4	Б.А. Шрамко	Харківський державний університет ім. О.М.Горького, м.Харків, пл. Свободи, 4
Археологічні розвідки	1987	Харківський обласний Палац піонерів ім. П.П.Постишева, м.Харків, вул. Сумська, 37	І.Б. Шрамко	Харківський обласний Палац піонерів ім. П.П.Постишева, м.Харків, вул. Сумська, 37
Археологічні розкопки	1988	Харківський обласний Палац піонерів ім. П.П.Постишева, м.Харків, вул. Сумська, 37	І.Б. Шрамко	Харківський обласний Палац піонерів ім. П.П.Постишева, м.Харків, вул. Сумська, 37
Археологічні розкопки	1989	Харківський обласний Палац піонерів ім. П.П.Постишева, м.Харків, вул. Сумська, 37	І.Б. Шрамко	Харківський обласний Палац піонерів ім. П.П.Постишева, м.Харків, вул. Сумська, 37
Археологічні розкопки	1990	Харківський обласний Палац піонерів ім. П.П.Постишева, м.Харків, вул. Сумська, 37	І.Б. Шрамко	Харківський обласний Палац піонерів ім. П.П.Постишева, м.Харків, вул. Сумська, 37
Археологічні розкопки	1991	Харківський обласний Палац дитячої та юнацької творчості, м.Харків, вул. Сумська, 37	І.Б. Шрамко	Харківський обласний Палац дитячої та юнацької творчості, м.Харків, вул. Сумська, 37
Археологічні розкопки	1993	Харківський обласний Палац дитячої та юнацької творчості, м.Харків, вул. Сумська, 37	І.Б. Шрамко	Харківський обласний Палац дитячої та юнацької творчості, м.Харків, вул. Сумська, 37
Археологічні розкопки	1994	Харківський обласний Палац дитячої та юнацької творчості, м.Харків, вул. Сумська, 37	І.Б. Шрамко	Харківський обласний Палац дитячої та юнацької творчості, м.Харків, вул. Сумська, 37

Археологічні розкопки	1994	Управління культури Полтавської ОДА, м. Полтава, вул. Жовтнева, 45	П.Я. Гавриш	Полтавський педагогічний університет ім. В.Г.Короленка, м.Полтава, вул. Остроградського, 2
Археологічні розвідки	1994	Національна академія наук України, м. Київ, просп. Героїв Сталінграда, 12	В.Ю. Мурзін, Р. Ролле, С.А. Скорий	Інститут археології НАН України, м. Київ, просп. Героїв Сталінграда, 12
Археологічні розкопки	1995	Харківський обласний Палац дитячої та юнацької творчості, м.Харків, вул. Сумська, 37	І.Б. Шрамко	Харківський обласний Палац дитячої та юнацької творчості, м.Харків, вул. Сумська, 37
Археологічні розкопки	1996	Харківський обласний Палац дитячої та юнацької творчості, м.Харків, вул. Сумська, 37	І.Б. Шрамко	Харківський обласний Палац дитячої та юнацької творчості, м.Харків, вул. Сумська, 37
Археологічні розвідки	1996	Національна академія наук України, м. Київ, просп. Героїв Сталінграду, 12	В.Ю. Мурзин, Р. Ролле, В. Херц, С.В. Махортих, Є.В. Черненко	Інститут археології НАН України, м. Київ, просп. Героїв Сталінграду, 12
Археологічні розкопки	1997	Харківський обласний Палац дитячої та юнацької творчості, м.Харків, вул. Сумська, 37	І.Б. Шрамко	Харківський обласний Палац дитячої та юнацької творчості, м.Харків, вул. Сумська, 37
Археологічні розвідки, розкопки	1997	Полтавський педагогічний університет ім. В.Г.Короленка, м.Полтава, вул. Остроградського, 2	П.Я.Гавриш	Полтавський педагогічний університет ім. В.Г.Короленка, м.Полтава, вул. Остроградського, 2
Археологічні розкопки	1998	Харківський обласний Палац дитячої та юнацької творчості, м.Харків, вул. Сумська, 37	І.Б. Шрамко	Харківський обласний Палац дитячої та юнацької творчості, м.Харків, вул. Сумська, 37

Археологічні розкопки	1998	Полтавський педагогічний університет ім. В.Г.Короленка, м.Полтава, вул. Остроградського, 2	П.Я.Гавриш	Полтавський педагогічний університет ім. В.Г.Короленка, м.Полтава, вул. Остроградського, 2
Археологічні розкопки	1999	Харківський обласний Палац дитячої та юнацької творчості, м.Харків, вул. Сумська, 37	І.Б.Шрамко	Харківський обласний Палац дитячої та юнацької творчості, м.Харків, вул. Сумська, 37
Археологічні розкопки	1999	Полтавський педагогічний університет ім. В.Г.Короленка, м.Полтава, вул. Остроградського, 2	П.Я.Гавриш	Полтавський педагогічний університет ім. В.Г.Короленка, м.Полтава, вул. Остроградського, 2
Археологічні розвідки	1999	ГПУ «Полтавагаз–видобування», м. Полтава, вул. Фрунзе, 173	О.Б. Супруненко, А.В. Гейко, О.В. Коваленко, І.М. Кулатова, К.Н. Мироненко, С.В. Сапегін	Центр охорони та досліджень пам'яток археології управління культури Полтавської ОДА, м. Полтава, вул. Комсомольська, 37
Археологічні розкопки	2000	Харківський обласний Палац дитячої та юнацької творчості, м.Харків, вул. Сумська, 37	І.Б.Шрамко	Харківський обласний Палац дитячої та юнацької творчості, м.Харків, вул.Сумська, 37
Археологічні розкопки	2000	Полтавський педагогічний університет ім. В.Г.Короленка, м.Полтава, вул. Остроградського, 2	П.Я. Гавриш	Полтавський педагогічний університет ім. В.Г.Короленка, м.Полтава, вул. Остроградського, 2
Археологічні розкопки	2001	Харківський обласний Палац дитячої та юнацької творчості, м.Харків, вул. Сумська, 37	І.Б. Шрамко	Харківський обласний Палац дитячої та юнацької творчості, м.Харків, вул. Сумська, 37

Археологічні розкопки	2001	Полтавський педагогічний університет ім. В.Г.Короленка, м.Полтава, вул. Остроградського, 2	П.Я. Гавриш	Полтавський педагогічний університет ім. В.Г.Короленка, м.Полтава, вул. Остроградського, 2
Археологічні розкопки	2002	Харківський обласний Палац дитячої та юнацької творчості, м.Харків, вул. Сумська, 37	І.Б. Шрамко	Харківський обласний Палац дитячої та юнацької творчості, м.Харків, вул. Сумська, 37
Археологічні розкопки	2002	Полтавський педагогічний університет ім. В.Г.Короленка, м.Полтава, вул. Остроградського, 2	П.Я. Гавриш	Полтавський педагогічного університет ім. В.Г.Короленка, м.Полтава, вул. Остроградського, 2
Археологічні розвідки	2002	ГПУ «Полтавагаз-видобування», м.Полтава, вул. Фрунзе, 173	І.М. Кулатова, О.Б.Супруненко	Центр охорони та досліджень пам'яток археології управління культури Полтавської ОДА, м. Полтава, вул. Комсомольська, 37
Археологічні розкопки	2003	Харківський обласний Палац дитячої та юнацької творчості, м.Харків, вул. Сумська, 37	І.Б. Шрамко	Харківський обласний Палац дитячої та юнацької творчості, м.Харків, вул. Сумська, 37
Археологічні розкопки	2003	Полтавський педагогічний університет ім. В.Г.Короленка, м.Полтава, вул. Остроградського, 2	П.Я. Гавриш	Полтавський педагогічний університет ім. В.Г.Короленка, м.Полтава, вул. Остроградського, 2
Археологічні розкопки	2004	Харківський обласний Палац дитячої та юнацької творчості, м.Харків, вул. Сумська, 37	І.Б. Шрамко	Харківський обласний Палац дитячої та юнацької творчості, м.Харків, вул. Сумська, 37

Археологічні розвідки	2004	Національна академія наук України, м. Київ, просп. Героїв Сталінграда, 12	Є.В. Черненко, Р.А. Ролле – Херц, С.А. Скорий, С.В. Махортих, В.Ю. Херц, В.П. Білозір	Інститут археології НАН України, м. Київ, просп. Героїв Сталінграда, 12
Археологічні розкопки	2005	Харківський Національний університет ім. В.Н.Каразіна, м.Харків, пл. Свободи, 7	С.А.Задніков, І.Б. Шрамко	Харківський Національний університет ім. В.Н.Каразіна, м. Харків, пл. Свободи, 7
Археологічні розвідки	2005-2006	ГПУ «Полтавагаз–видобування», м.Полтава, вул. Фрунзе, 173	О.Б.Супруненко І.М. Кулатова, В.В. Шерстюк, А.І. Тимощук	Центр охорони та досліджень пам'яток археології управління культури Полтавської ОДА, м. Полтава, вул. Комсомольська, 37
Археологічні розкопки	2005	Національна академія наук України, м. Київ, просп. Героїв Сталінграда, 12	С.В. Махортих, Р.А. Ролле – Херц, С.А. Скорий, В.Ю. Херц, В.П. Білозір	Інститут археології НАН України, м. Київ, просп. Героїв Сталінграда, 12
Археологічні розкопки	2006	Харківський Національний університет ім. В.Н.Каразіна, м.Харків, пл. Свободи, 7	С.А.Задніков, І.Б. Шрамко	Харківський Національний університет ім. В.Н.Каразіна, м.Харків, пл. Свободи, 7
Археологічні розкопки	2006	Комунальна установа «Історико-культурний заповідник «Більськ» Полтавської обласної ради, Полтавська обл., смт. Котельва, вул. Чапаєва, 21	П.Я. Гавриш	Полтавський педагогічний університет ім. В.Г.Короленка, м. Полтава, вул. Остроградського, 2
Археологічні розкопки	2006	Національна академія наук України, м. Київ, просп. Героїв Сталінграда, 12	Р.А. Ролле – Герц, С.А. Скорий, С.В.Махортих, В.Ю. Герц, Д.В.Каравайко	Інститут археології НАН України, м. Київ, просп. Героїв Сталінграда, 12

Археологічні розкопки	2007	Харківський Національний університет ім. В.Н.Каразіна, м.Харків, пл. Свободи, 7	І.Б. Шрамко, С.А. Задніков	Харківський Національний університет ім. В.Н.Каразіна, м.Харків, пл. Свободи, 7
Археологічні розкопки	2008	Харківський Національний університет ім. В.Н.Каразіна, м.Харків, пл. Свободи, 7	І.Б. Шрамко, С.А. Задніков	Харківський Національний університет ім. В.Н.Каразіна, м.Харків, пл. Свободи, 7
Археологічні розкопки	2009	Харківський Національний університет ім. В.Н.Каразіна, м.Харків, пл. Свободи, 7	І.Б. Шрамко, С.А. Задніков	Харківський Національний університет ім. В.Н.Каразіна, м.Харків, пл. Свободи, 7
Археологічні розкопки	2010	Харківський Національний університет ім. В.Н.Каразіна, м.Харків, пл. Свободи, 7	І.Б. Шрамко, С.А. Задніков	Харківський Національний університет ім. В.Н.Каразіна, м.Харків, пл. Свободи, 7
Археологічні розкопки	2011	Харківський Національний університет ім. В.Н.Каразіна, м.Харків, пл. Свободи, 7	І.Б. Шрамко, С.А. Задніков	Харківський Національний університет ім. В.Н.Каразіна, м.Харків, пл. Свободи, 7
Археологічні розкопки	2012	Харківський Національний університет ім. В.Н.Каразіна, м.Харків, пл. Свободи, 7	І.Б. Шрамко, С.А. Задніков	Харківський національний університет ім. В.Н.Каразіна, м.Харків, пл. Свободи, 7

18. Основні джерела відомостей про об'єкт:

Археологічні матеріали	Знахідки з розвідок та розкопок на території укріплення зберігаються у фондах: Державного історичного музею (м. Москва) (1906 р.), Музею археології та етнографії Слобідської України при Харківському Національному університеті ім. В.Н.Каразіна (1954, 1958, 1964, 1966, 1967, 1968, 1973 – 1975, 1977, 1982-1985, 1988-2012 рр.), у кабінеті археології історичного факультету Московського державного університету ім. М.В. Ломоносова (1958–1960 рр.), кабінеті археології Полтавського Національного педагогічного університету ім. В.Г.Короленка (1994, 1997-2003, 2006), наукових фондах Інституту археології НАН України (1994, 1996, 2005, 2006 рр.), у Полтавському краєзнавчому музеї (1958 р.), ІКЗ «Більськ» (1999, 2002, 2005-2006 рр.), Національному музеї історії України (1958 р.), Національному музеї-заповіднику Українського гончарства в Опішному (1992; 1996 рр.).
Іконографічні матеріали	Зображення личини людини на уламку глиняного «конусу», фрагментарні зображення людей на античному посуді.
Архівні матеріали	Городцов В.А. Дневник раскопок Бельского городища в Зеньковском районе Полтавской губернии // Тр. XIV Археологического съезда. – М., 1911. – С. 93 – 119, 148 – 158, рис. 97 – 103. Шрамко Б.А. Археологические исследования Харьковского государственного университета им. А.М. Горького в Харьковской и Полтавской областях в 1954 г. – Харьков, 1955 // НА ІА НАНУ. — Ф.е. — Спр. 1954/14. – С. 9 – 12, табл. XII – XIV, 1 – 11. Шрамко Б. А. Отчет о разведках и раскопках археологической экспедиции Харьковского гос. университета 1958 г. – Харьков, 1959 // НА ІА НАНУ. — Ф.е. — 1958/31. – С. 18–34, табл. IX – XX. Граков Б.Н., Елагина Н.Г. Отчет о раскопках Скифской экспедиции Исторического ф-та МГУ на Бельском городище в 1958 г. // НА ІА НАНУ. — Ф.е. — Спр. 1958/30. – 38 с. Граков Б.Н., Елагина Н.Г. Отчет о раскопках Скифской экспедиции Исторического факультета МГУ на Бельском городище в 1959 г. // НА ІА НАНУ. — Ф.е. — Спр. 1959/30. – 21 с., 12 табл. Шрамко Б. А. Отчет о работе скифо-славянской археологической экспедиции ХГУ в 1964 г. – Харьков, 1965 // НА ІА НАНУ. — Ф.е. — Спр. 1964/32. – С. 34, табл. XXXVII – XXXVIII. Шрамко Б. А. Отчет о раскопках и разведках Скифо-славянской экспедиции Харьковского государственного университета им. А. М. Горького в 1966 году. – Харьков, 1967 // НА ІА НАНУ. — Ф.е. — Спр. 1966/66. – С. 31 – 41, табл. XXIII – XXVI. Шрамко Б. А. Отчет о раскопках и разведках Скифо – славянской экспедиции Харьковского гос. университета в 1967 г. – Харьков, 1968 // НА ІА НАНУ. — Ф.е. — Спр. 1967/80. – С. 21 – 27, табл. XLIII – LII. Шрамко Б.А. Отчет о разведках и раскопках скифо-славянской археологической экспедиции Харьковского гос. университета им. А.М.Горького в 1968 году. – Харьков, 1969 // НА ІА НАНУ. — Ф.е. — Спр. 1968/43. – С. 2 – 18, табл. I – XVI. Моруженко АА. Отчет Лесостепной Скифской экспедиции Донецкого государственного университета о раскопках на

Западном Бельском городище в 1968 г // Науковий архів МАЭСУ Ф.1, О.1, С.6. – 21 с. 20 табл.

Шрамко Б.А. Отчет о работе Скифо – Славянской экспедиции ХГУ в 1973 г. – Харьков, 1974 // НА ІА НАНУ. — Ф.е. — Спр. 1973/69. – С. 15 – 16.

Шрамко Б.А. Отчет о работе Скифо–славянской археологической экспедиции ХГУ в 1974. – Харьков, 1975 // НА ІА НАНУ. — Ф.е. — Спр. 1974/48. – С. 13.

Шрамко Б.А. Отчет о работе Скифо–славянской археологической экспедиции Харьковского университета в 1975. – Харьков, 1976 // НА ІА НАНУ. — Ф.е. — Спр. 1975/95. – С. 14.

Шрамко Б.А. Отчет о разведках и раскопках в 1977 году. – Харьков, 1978 // НА ІА НАНУ. — Ф.е. — Спр. 1977/95. – С. 15.

Шрамко Б.А. Отчет о работе Скифо–славянской археологической экспедиции Харьковского гос. университета в 1978 г. – Харьков, 1979 // НА ІА НАНУ. — Ф.е. — Спр. 1978/70. – С. 17.

Шрамко Б.А. Отчет о работе Скифо–славянской археологической экспедиции Харьковского гос.университета в 1982 г. – Харьков, 1983 // НА ІА НАНУ. — Ф.е. — Спр. 1982/147. – С. 18.

Шрамко Б.А. Отчет об археологических исследованиях Скифо–славянской экспедиции ХГУ в 1983 году в Полтавской и Харьковской областях. – Харьков, 1984 // НА ІА НАНУ. — Ф.е. — Спр. 1983/53. – С. 20.

Шрамко Б.А. Отчет об археологических исследованиях Скифо–славянской археологической экспедиции ХГУ в 1984 году. – Харьков, 1985 // НА ІА НАНУ. — Ф.е. — Спр. 1984/110. – С. 21.

Шрамко Б.А. Отчет о работе Скифо–славянской экспедиции ХГУ в 1985 г. – Харьков, 1986 // НА ІА НАНУ. — Ф.е. — Спр. 1985/56. – С. 20 – 29, табл. XXIX – XXXIII.

Шрамко И.Б. Отчет о разведках на Бельском городище и в его окрестностях. – Харьков, 1988 // НА ІА НАНУ. — Ф.е. — Спр. 1987/98. – С. 8 – 9.

Шрамко И.Б. Отчет о раскопках и разведках на Бельском городище и его окрестностях в 1988 г. – Харьков, 1989 // НА ІА НАНУ. — Ф.е. — Спр. 1988/57. – 11 с., 23 рис.

Шрамко И.Б. Отчет о раскопках и разведках на Бельском городище в 1989 г. – Харьков, 1990 // НА ІА НАНУ. — Ф.е. — Спр. 1989/185. – 10 с. 33 табл.

Шрамко И.Б. Отчет о раскопках на Бельском городище в 1990 г. – Харьков, 1991 // НА ІА НАНУ. — Ф.е. — Спр. 1990/70. – 13 с., 43 табл.

Шрамко И.Б. Отчет о раскопках на Бельском городище в 1991 г. – Харьков, 1992 // НА ІА НАНУ. — Ф.е. — Спр. 1991/193. – 34 с., 35 табл.

Шрамко И.Б. Отчет о раскопках на Западном укреплении Бельского городища в 1993 г. – Харьков, 1994 // НА ІА НАНУ. — Ф.е. — Спр. 1993/139. – 10 с., 17 с. опись находок, 25 рис.

Шрамко И.Б. Отчет о раскопках на Западном укреплении Бельского городища в 1994 г. – Харьков, 1995 // НА ІА НАНУ. — Ф.е. — Спр. 1994/113. – 10 с., 26 с. опись находок, 33 рис.

	Мурзін В.Ю., Ролле Р., Скорий С.А. Звіт про спільні дослідження археологів України та Німеччини у Більську // НА ІА НАНУ. – Ф.е. – Спр.1994/125.-7с. Гавриш П.Я. Звіт про польові дослідження археологічної експедиції «Висока Левада» Полтавського педінституту на Більському городищі (Полтавська область) скіфської доби в 1994 р. – Полтава, 1995 // НА ІА НАНУ. — Ф.е. — Спр. 1994/109. – 111 с. Шрамко И.Б. Отчет о раскопках на Западном укреплении Бельского городища в 1995 г. – Харьков, 1996 // НА ІА НАНУ. — Ф.е. — Спр. 1995/86. – 14 с., 41 с. опись находок, 28 рис. Шрамко И.Б. Отчет о раскопках на Западном укреплении Бельского городища в 1996 г. – Харьков, 1997 // НА ІА НАНУ. — Ф.е. — Спр. 1996/35. – 19 с. опись – 60 с. илл. 35. Мурзин В.Ю., Ролле Р. Херц В., Махортых С.В., Черненко Е.В. Отчет об исследованиях совместной Украинско-Немецкой археологической экспедиции в 1996 г. Бельское городище // НА ІА НАНУ. — Ф.е. — Спр. 1996/11. – С. 11. Шрамко И.Б. Отчет о раскопках на Западном укреплении Бельского городища в 1997 г. – Харьков, 1998 // НА ІА НАНУ. — Ф.е. — Спр. 1997/35. – 14 с. опись – 35 с. илл. 35. Гавриш П.Я. Звіт про польові дослідження 1997р. студентського археологічного загону “Висока Левада” в Більському городищі (Полтавська область). – Полтава, 1998 // НА ІА НАНУ. — Ф.е. — Спр. 1997/23. – 16 с., 11 рис. Шрамко И.Б. Отчет о раскопках на Западном укреплении Бельского городища в 1998 г. – Харьков, 1999 // НА ІА НАНУ. — Ф.е. — Спр. 1998/8.– 13 с. опись–33 с. илл. 30. Шрамко И.Б. Отчет о раскопках на Западном укреплении Бельского городища в 1999 г. – Харьков, 2000 // НА ІА НАНУ. — Ф.е. — Спр. 1999/13. – 16 с., опись – 72 с. илл. 32. Гавриш П.Я. Звіт про польові дослідження 1999 р в Більському городищі скіфського часу на Полтавщині. – Полтава, 2000 // НА ІА НАНУ. — Ф.е. — Спр. 1999/65. – 92 с. Супруненко О.Б., Гейко А.В., Коваленко О.В., Кулатова І.М., Мироненко К.Н., Сапегін С.В. Звіт про археологічні розвідки на трасі проходження конденсатопроводу Більськ – Головні споруди “Солоха” – УСК “Селещина” на території Диканьського, Зіньківського, Котелевського, Машівського та Полтавського районів Полтавської області в 1999 р. // НА ІА НАНУ. — Ф.е. — Спр. 1999/68. – С. 10 – 17. Шрамко И.Б. Отчет о раскопках на Западном укреплении Бельского городища в 2000 г. – Харьков, 2001 // НА ІА НАНУ. — Ф.е. — Спр. 2001/53. – 136 с. Гавриш П.Я. Звіт про польові дослідження в 2000 р. археологічної експедиції «Висока Левада» в Більському городищі скіфського часу на Полтавщині. – Полтава, 2001 // НА ІА НАНУ. — Ф.е. — Спр. 2000/51. – 115 с. Шрамко И.Б. Отчет о раскопках на Западном укреплении Бельского городища в 2001 г. – Харьков, 2002 // НА ІА НАНУ. — Ф.е. — Спр. 2001/53. – 121 с. Гавриш П.Я. Звіт про польові дослідження в 2001 р.
--	---

археологічної експедиції «Висока Левада» в Більському городищі скіфського часу Котелевському районі Полтавської області. – Полтава, 2002 // НА ІА НАНУ. — Ф.е. — Спр. 2001/104. — 72 с.

Шрамко И.Б. Отчет о раскопках на Западном укреплении Бельского городища в 2002 г. – Харьков, 2003 // НА ІА НАНУ. — Ф.е. — Спр. 2002/76.- 183 с.

Гавриш П.Я. Звіт про польові дослідження в 2002 р. археологічної експедиції «Висока Левада» в Більському городищі скіфського часу та його прилеглий окрузі (Полтавська область). – Полтава, 2003 // НА ІА НАНУ. — Ф.е. — Спр. 2002/99. — 59 с.

Супруненко О.Б. Звіт про охоронні дослідження на Перещепинському курганному некрополі поблизу с. Більськ Котелевського району Полтавської області у 2002 р. – Полтава, 2003 // НА ІА НАНУ. — Ф.е. — Спр. С. 37 – 38, Рис. 112.

Шрамко И.Б. Отчет о раскопках на Западном укреплении Бельского городища в 2003 г. – Харьков, 2004 // НА ІА НАНУ. — Ф.е. — Спр. 2003/30. — 90 с.

Гавриш П.Я. Звіт про польові дослідження в 2003 р. археологічної експедиції «Висока Левада» в Більському городищі скіфського часу та його прилеглий окрузі (Полтавська область). – Полтава, 2004 // НА ІА НАНУ. — Ф.е. — Спр. 2003/22. — 63 с.

Шрамко И.Б. Отчет о раскопках на Западном укреплении Бельского городища в 2004 г. – Харьков, 2005 // НА ІА НАНУ. — Ф.е. — Спр. 2004/40. — 82 с.

Черненко Е.В., Ролле–Герц Р.А., Скорый С.А., Махортых С.В., Герц В.Ю., Белозор В.П. Отчет о раскопках Совместной Украинско-Немецкой экспедиции у с. Бельск Котелевского р-на Полтавской обл. в 2004 г // НА ІА НАНУ. — Ф.е. — Спр. 2004/173. — 60 – 61.

Задников С.А., Шрамко И.Б. Отчет о раскопках на Западном укреплении Бельского городища в 2005 г. – Харьков, 2006 г. // НА ІА НАНУ. — Ф.е. — Спр. 2005/35. — 190 с.

Махортых С.В., Ролле–Герц Р., Скорый С.А., Герц В., Белозор В.П., Каравайко Д.В. Отчет совместной Украинско-немецкой археологической экспедиции о работах на Бельском городище и его округе в 2005 г // НА ІА НАНУ. — Ф.е. — Спр. 2005/36 .– С. 28 – 49.

Супруненко О.Б., Кулатова І.М., Шерстюк В.В., Тимощук А.І. Звіт про дослідження на земельній ділянці № 402 до УКПГ «Більськ» в ур. Перещепине, на території курганного некрополю скіфського часу, інші наглядові роботи в адміністративних межах Більської сільської ради Котелевського району та розвідки у Зінківському і Полтавському районах Полтавської області в 2005–2006 рр. // Науковий архів ІА НАНУ; НА ЦОДПА, ф.е., спр. 453. — С. 26 – 33.

Шрамко И.Б., Задников С.А. Отчет о раскопках на Западном укреплении Бельского городища в 2006 г. – Харьков, 2007 // НА ІА НАНУ. — Ф.е. — Спр. 2006/60. — 178 с.

Шрамко И.Б., Задников С.А. Отчет о раскопках на Западном укреплении Бельского городища в 2007 г.– Харьков, 2008. — 225 с. // НА ІА НАНУ. — Ф.е. — Спр. 2007/129. — 225 с.

Махортых С.В., Ролле – Герц Р.А., Скорый С.А., Махортых

	С.В., Герц В.Ю., Каравайко Д.В. Исследования совместной Украинско-Немецкой археологической экспедиции в 2006. – К., 2007 // Науковий архів ІА НАНУ. – С. 5 – 66. Шрамко И.Б., Задников С.А. Отчет о раскопках на Западном укреплении Бельского городища в 2008 г. – Харьков, 2009 // НА ІА НАНУ. — Ф.е. — Спр. 2008/86. – 233 с. Задников С.А., Шрамко И.Б. Отчет о раскопках на Западном укреплении Бельского городища в 2008 г. – Харьков, 2009 // НА ІА НАНУ. — Ф.е. — Спр. 2008/ 87. – 150 с. Шрамко И.Б., Задников С.А. Отчет о раскопках на Западном укреплении Бельского городища в 2009 г. – Харьков, 2010 // НА ІА НАНУ. — Ф.е. — Спр. 2009/22. – Частина І – 177 с., Частина ІІ – 170 с. Шрамко И.Б., Задников С.А. Отчет о раскопках на Западном укреплении Бельского городища в 2010 г.– Харьков, 2011 // НА ІА НАНУ; НА МАЕСУ. – 143 с. Шрамко И.Б., Задников С.А. Отчет о раскопках на Западном укреплении Бельского городища в 2011 г.– Харьков, 2012.– // НА ІА НАНУ; НА МАЕСУ. – 206 с.
Бібліографічні та картографічні матеріали	Шафонский А.Ф. Черниговского наместничества топографическое описание с кратким географическим и историческим описанием Малая Россия, из частей коей наместничество составлено, сочиненное Действительным статским советником и Кавалером Афанисием Шафонским, с четырьмя географическими картами / Изд. Судиенко М.И. – К., 1851.– С. 653 – 656. Бобринской А.А. Сведения о различных курганах и земляных сооружениях, находящихся в Зеньковском у. Полтавской губ., в окрестностях села Глинища и на границе Полтавской и Харьковской губерний // ОАК за 1895 г. – СПб., 1897. – С. 125 – 127. Падалка Л.В. Древние земляные сооружения в пределах Полтавской губернии // ТПУ АК.– Вип.1. Полтава, 1905. – С. 174. Ляскоронский В.Г. Городища, курганы и длинные (змиевые) валы по течению рек Псла и Ворсклы // Труды XIII Археологического съезда. – 1907. – Т.1. – С. 177 – 178. Городцов В.А. Дневник археологических исследований в Зеньковском уезде Полтавской губернии в 1906 году // Труды XIV Археологического съезда. – М.: типография Г.Лиснера и Д.Собко, 1911. – Т.III. – С. 93 – 161. Ляпушкин И.И. Днепровское Лесостепное Левобережье в эпоху железа // Материалы и исследования по археологии СССР. – 1961. – № 104. – С. 49 – 50. Ковпаненко Г.Т. Племена скіфського часу на Ворсклі. – К.: Наукова думка, 1967. – С. 61 – 68, рис. 27 – 32, 34. Шрамко Б.А. Исследование Западного и Восточного Бельских городищ // Археологические открытия 1968 года. – М.: Наука, 1969. – С. 273 – 275. Шрамко Б.А. Исследования Бельского городища //Археологические исследования на Украине в 1968 г. – К.: Наукова думка, 1971. – Вып. III. – С. 49 – 58. Граков Б.Н. Скифы: Научно – популярный очерк. – М.:

Издательство Московского государственного университета, 1971. – С. 151 – 164.

Шрамко Б.А. Крепость скифской эпохи у с Бельск – город Гелон // Скифский мир. – К., 1975. – С. 94 – 132.

Шрамко Б.А. Некоторые итоги раскопок Бельского городища и гелано-будинская проблема // СА. – 1975. – № 1. – С. 65 – 85.

Шрамко Б.А. Новые исследования Бельского городища // Археологические открытия. – М., Наука, 1975. – С. 374 – 375.

Шрамко Б.А. Новые находки на Бельском городище и некоторые вопросы формирования в семантике образов звериного стиля // Скифо – сибирский звериный стиль в искусстве народов Евразии. – М., 1976. – С. 194 – 210.

Шрамко Б.А. Продолжение раскопок Гелона // Археологические открытия. – М.: Наука, 1977. – С. 393 – 394.

Сидоренко Г.О., Махно Є.В., Телегін Д.Я. Довідник з археології України: Полтавська область. – Київ: Наук. думка, 1982. – С. 57.

Ильинская В.А., Тереножкин А.И. Скифия VII – IV вв. до н.э. – К.: Наукова думка, 1983. – С. 346 – 348.

Шрамко Б.А. Обработка кожи в Скифии // Проблемы археологии Поднепровья III – I тыс. до н.э.: межвуз. сб. науч. тр. – Днепропетровск: Изд – во ДГУ, 1984. – С. 142 – 156.

Шрамко Б.А. Раскопки Гелона // Археологические открытия 1982 г. – М.: Наука, 1984. – С. 344 – 345.

Шрамко Б.А. Жилище VI в. до н.э. на Бельском городище // Вестник Харьковского университета. – № 268. – Харьков, 1985. – С. 74 – 83.

Шрамко Б.А., Янушевич З.В. Культурные растения Скифии // СА. – 1985. – № 2. – С. 50 – 54.

Шрамко Б.А. Раскопки города Гелона // Археологические открытия 1984 г. – М.: Наука, 1986. – С. 332 – 333.

Шрамко Б.А. Бельское городище скифской эпохи (город Гелон). – К.: Наукова думка, 1987. – 182 с.

Шрамко Б.А. Раскопки Гелона // Археологические открытия 1985 г. – М.: 1987. – С. 439 – 440.

Шрамко И.Б. Новые данные о Бельском городище // Организация археологических экспедиций с участием школьников: Тезисы докладов участников областного семинара руководителей кружков Юный археолог. 29 – 30 марта 1988. – Донецк, 1988. – С. 30 – 31.

Шрамко И.Б. Изготовление топоров и тесел у лесостепных племён бассейна Ворсклы в скифское время // Проблемы охраны и исследований памятников археологии в Донбассе: тез. докл. – Донецк, 1989. – С. 145 – 150.

Шрамко И.Б. Способы упрочнения железных изделий ремесленниками бассейна Ворсклы в VII– IV вв. до н.э. // Охрана и исследование памятников археологии Полтавщины: тез. докладов и сообщений второго обл. научно – практического семинара. – Полтава, 1989. – С. 47 – 49.

Шрамко И.Б. Сварные изделия скифского времени в бассейне Ворсклы // Охорона та дослідження пам'яток археології Полтавщини: тези доп. Третього науково – практичного семінару. – Полтава, 1990. – С. 137 – 139.

Шрамко І.Б. Ковальське ремесло у населення скіфського часу в басейнах Ворскли та Псла. – Автореф. дис. канд. іст. наук. – К., 1994. – 21 с.

Шрамко И.Б. Развитие кузнечного ремесла у племен бассейнов Ворсклы и Псла в скифскую эпоху // Древности 1994. – Харьков, 1994. – С. 43 – 57.

Шрамко И.Б. Новые исследования Западного укрепления Бельского городища // Древности 1994. – Харьков, 1994. – С. 190 – 191.

Шрамко Б.А. Перелік пам'яток археології території та найближчих околиць Більського городища // Полтавський археологічний збірник. – Полтава: Полт. літератор, 1994. – Число 2. – С. 196 – 197; схема.

Шрамко И.Б. Раскопки на Западном укреплении Бельского городища в 1994 г. // Древности 1995. – Харьков, 1995. – С. 174.

Шрамко И.Б. Краткие итоги исследований на Западном укреплении Бельского городища в 1994 году // Полтавський археологічний збірник. – Полтава, 1995. – № 3. – С. 66 – 71.

Гавриш П.Я. Розкопки на Більському Західному городищі // Полтавський археологічний збірник. – Полтава, 1995. – № 3. – С. 72 – 78.

Мурзін В.Ю., Ролле Р. Спільні дослідження археологів України та Німеччині у Більську // Полтавський археологічний збірник. – Полтава, 1995. – № 3. – С. 50 – 56.

Вальчак С.Б., Шрамко И.Б. Псалий бронзового века с Западного Бельска // Більське городище в контексті вивчення пам'яток раннього залізного віку Європи. – Полтава, 1996. – С. 146 – 151.

Шрамко Б.А. Раскопки В.А. Городцова на Бельском городище в 1906 г. (по материалам коллекции ГИМ) // Більське городище в контексті вивчення пам'яток раннього залізного віку Європи: 3б. наук. пр. – Полтава, 1996. – С. 29 – 54.

Фирсов К.Б. В.А. Городцов и Бельское городище (по материалам из собрания и экспозиций ГИМ) // Археологические памятники Окского бассейна. – Рязань, 1996. – С. 141 – 145.

Фирсов К.Б. Материалы Бельского городища и его округи в собрании и экспозициях государственного исторического музея // Більське городище в контексті вивчення пам'яток раннього залізного віку Європи: 3б. наук. пр. – Полтава, 1996. – С. 55 – 59.

Супруненко О.Б., Шрамко Б.А., Кулатова І.М. Більське городище скіфського часу. Історична довідка // Наукова концепція державного заповідника «Більське городище скіфського часу». – Полтава: ВЦ «Археологія» ЦОДПА. – 1996. – С. 3 – 21.

Шрамко И.Б. Раскопки Западного укрепления Бельского городища // Археологічні дослідження в Україні 1993 року. – К., 1997. – С. 96 – 97.

Мурзин В.Ю., Ролле Р. Совместные археологические исследования в Бельске // Археологічні дослідження в Україні 1993 року. – К., 1997. – С. 93.

Мурзин В.Ю., Ролле Р., Херц В., Махортых С.В., Черненко Е.В. Исследования совместной Украина – Немецкой археологической экспедиции в 1996 г. – К., 1997. – С. 11.

Белько О.О. Розміри та кількісна характеристика оборонних

споруд Західного укріплення Більського городища // АЛЛУ. – Полтава, 1998. - № 1 – 2 (3-4). Додаток . – С. I – II.

Шрамко И.Б. Работы на Западном укреплении Бельского городища в 1995– 1997 годах // Древности, 1997 – 1998. – Харьков, 1999. – С. 208 – 209.

Шрамко И.Б. Техника конструирования черпаков скифского времени //Археологічний літопис Лівобережної України. – Полтава. – № 2/1999. – С. 19 – 20.

Шрамко Б. А. Возникновение Бельского городища // Древности - 1997 – 1998. Харьковский историко-археологический ежегодник. – Харьков: АО «Бизнес Информ», 1999. – С. 50 – 58.

Кушнір Л.Л., Кушнір Л.М. Про географічне положення Більського городища // Полтавський археологічний збірник – 1999 (до 1100– ліття м.Полтави за результатами археологічних досліджень): Збірник наукових праць // Полтава: Археологія, 1999. – С. 106 – 120.

Кулатова І.М. Тесло – сокира із Західного укріплення Більського городища // ПАЗ – 1999. До 1100 – ліття Полтави за результатами археологічних досліджень: зб. н. пр. – Полтава, 1999. – С. 280 – 281.

Гавриш П.Я. Нові археологічні знахідки в Західній фортеці Більського городища // ПАЗ – 1999. До 1100 – ліття Полтави за результатами археологічних досліджень: зб. н. пр. – Полтава, 1999. – С. 100 – 105.

Шрамко И.Б. Некоторые итоги исследования 28 зольника Западного укрепления Бельского городища //Археология и древняя архитектура Левобережной Украины и смежных территорий. – Донецк, 2000. – С. 30 – 31.

Задников С.А. Культовый комплекс раннескифского времени на Бельском городище // Археология и древняя архитектура Левобережной Украины и смежных территорий. – Донецк, 2000. – С. 30 – 32.

Бейдин Г.В., Лизунов А.Г. Новые находки античных монет на Бельском городище // Археологічний літопис Лівобережної України. – № 2/2001. – Полтава, 2001. – С. 173 – 174.

Шрамко Б.А. Новая литейная формочка с Бельского городища: к истории вооружения у племен Скифии // РА. – 2002. - № 1. – С. 163 – 166.

Гавриш П.Я. Продовження розкопок зольника № 7 в Західній фортеці Більського городища // АЛЛУ. – Полтава, 2002. - № 1 (11). – С. 72 -73.

Гавриш П.Я. Колонізація праслов'янами середнього межиріччя Псла і Ворскли у ранньому залізному віці //Археологічний літопис Лівобережної України. – Полтава, «Археологія», 2003. – № 2/2002 – 1/2003. – С. 76 – 80.

Задников С.А. Античные амфоры начала VI в. до н.э. из раскопок зольника № 28 Западного укрепления Бельского городища //Археологічний літопис Лівобережної України. – Полтава, 2003. – № 2/2002 – 1/2003. – С. 91 – 95.

Шрамко И.Б. О начальном периоде существования Бельского городища // Від Кіммерії до Сарматії, 60 років відділу скіфо–сарматської археології. – К., 2004. – С. 103 – 106.

Шрамко И.Б. Об одном типе жилищ скифского времени в Днепроговской Лесостепи // Проблемы истории и археологии Украины. – Харьков 2004. – С. 34.

Задников С.А. Античный тарный импорт раннескифского времени с Бельского городища // Актуальні проблеми вітчизняної та всесвітньої історії. – Харків, 2004. – Вип. № 7. – С. 26 – 30.

Задников С.А. К вопросу о развитии античного импорта в Лесостепи (по материалам новых исследований Бельского городища) // Проблемы истории и археологии Украины. – Харьков, 2004. – С. 33 – 34.

Грицюк В.М. Система оборонних позицій і в'їздів Східного та Західного укріплень Більського городища // Черненко Е.В., Ролле Р., Скорый С.А., Махортых С.В., Херц В., Белозер В.П. Исследования совместной Украинско – Немецкой археологической экспедиции в 2003. – К., 2004. – С. 86 - 97.

Шрамко И.Б. Новые данные о наземных жилищах Днепроговской Лесостепи в скифскую эпоху // Древности 2005. – Харьков, 2005. – С. 24 – 34.

Гавриш П.Я. Завершення досліджень на попелищі № 7 у Західній фортеці Більського городища // Археологічні дослідження в Україні 2003 – 2004. – К., 2005. – Вип. 7. – С. 91 – 94.

Задников С.А. Комплекс античных амфор из раскопок Западного укрепления Бельского городища // Древности 2005. – Харьков, 2005. – С. 268 – 274.

Черненко Е.В., Ролле – Герц Р.А., Скорый С.А., Махортых С.В., Херц В.Ю, Белозер В.П. Исследования совместной Украинско – Немецкой археологической экспедиции в 2004. – К., 2005. – С. 60 – 61.

Шрамко И.Б. Ранній період в історії геродотовського Гелону (за матеріалами розкопок зольника № 5) // Більське городище та його округа (до 100 – річчя початку польових досліджень). – К., 2006. – С. 33 – 56.

Шрамко И.Б. К вопросу о кузнечных инструментах ремесленников скифской эпохи // Археологическое изучение центральной России. – Липецк, 2006. – С. 203 – 206.

Шрамко И.Б., Задников С.А. Культові споруди VI ст. до н.е. Західного Більського городища // Археологічний літопис Лівобережної України. – № 2/2006. – Полтава, 2006. – С. 12 – 28.

Шрамко И.Б., Задников С.А. Розкопки зольника № 5 в 2004 р на Західному укріпленні Більського городища // Археологічні дослідження в Україні 2004 – 2005. – Вип. 8. – Київ – Запоріжжя: ІА НАН України, Дике поле, 2006. – С. 58 – 62.

Гавриш П.Я. Основні підсумки дослідження попелища № 7 у Більському городищі // Археологічний літопис Лівобережної України. – Полтава: Археологія. – № 1 – 2006. – С. 11 – 20.

Задников С.А. Мілетські тарні амфори в лісостеповому Дніпровському Лівобережжі (за матеріалами зольників № 5 та 28 Західного укріплення Більського городища) // Більське городище та його округа (до 100 – річчя початку польових досліджень). – К., 2006. – С.105 – 115.

Махортых С.В. Ролле Р. Некоторые итоги исследований Бельского городища и его округи украинско – немецкой экспедиции

// Археологічний літопис Лівобережної України. – Полтава: Археологія, 2006. – № 1 (19). – С. 8.

Махортых С.В., Ролле, Скорый С.А., Херц В., Белозер В.П. Работы Украинско-Немецкой археологической экспедиции в 2005 г.

// Археологічні дослідження в Україні в 2004- 2005 рр. - Київ-Запоріжжя, 2006. - Вип. 8. - С. 277.

Махортых С.В., Ролле – Герц Р.А., Скорый С.А., Махортых С.В., Херц В.Ю, Белозер В.П. Исследования совместной Украинско – Немецкой археологической экспедиции в 2005. – К., 2006. – С. 28 – 49.

Шрамко Б.А. Деякі підсумки досліджень Більського городища // Більське городище та його округа (до 100-річчя початку польових досліджень): 3б. наук. пр. – К.: Шлях, 2006. – С. 5 – 18.

Ролле Р. Орлюк М., Романец А., Ульрих Б., Цольнер Х. Археогеофізичні дослідження Більського городища та його округи // Більське городище та його округа (до 100-річчя початку польових досліджень). – К., 2006. – С. 19 – 32.

Бондаренко В.Л. Про породні лінії собак раннього залізного віку у Лісостепу Східній Європи (за результатами розкопок Більського городища) // Більське городище та його округа (до 100 – річчя початку польових досліджень). – К., 2006. – С. 120 – 130.

Шрамко І.Б., Задніков С.А. Результати археологічного дослідження Більського городища в 2006 р. // Археологічні дослідження в Україні 2005 – 2007 рр. – Київ – Запоріжжя, 2007. – Вип. 9. – С. 429 – 431.

Блажевич Н.В., Бурдо Н.Б., Вітрик І.С., Денисова А.О., Карашевич І.В., Карнаух Є.Г., Корпусові В.М., Павленко Л.В., Сон Н.О. Колекції Наукових фондів Інституту археології НАН України. – К.: Академперіодіка, 2007. – С. 111 – 113.

Задніков С.А. Результати археологічного дослідження Більського городища в 2006 р.» // Тринадцяті Сумцовські читання. Матеріали наукової конференції «Сучасний музейний заклад: проблеми вивчення, збереження та популяризації національної історико – культурної спадщини». 18 квітня 2007 р. – Харків, 2007. – С. 125 – 127.

Задников С.А. Ранняя античная керамика Бельского городища // Международные отношения в бассейне Черного моря в древности и средние века: Сборник материалов XII Международной научной конференции. – Ростов н/Д, 2007. – С. 19 – 21.

Задников С.А. Столовая античная керамика Бельского городища второй половины VII – первой половины VI в до н.э. // Боспорский феномен: сакральный смысл региона, памятников, находок: Материалы Международной научной конференции. Ч. 2. – СПб., 2007. – С. 41 – 47.

Махортых С.В., Ролле – Герц Р.А., Скорый С.А., Махортых С.В., Герц В.Ю, Каравайко Д.В. Исследования совместной Украинско – Немецкой археологической экспедиции в 2006. – К., 2007. – С. 5 – 19, рис. 1 – 40.

Шрамко Б.А. Основні підсумки досліджень Більського городища // Записки наукового товариства імені Шевченка: 3б. науков. пр. – Львів, 2007. – Т. ССLIII. – Праці Археологічної комісії. – С. 323 – 334.

Супруненко О. Б. З історії археологічних досліджень на Полтавщині: Короткий нарис. – Київ – Полтава: ПП «Гротеск», ВЦ «Археологія», 2007. – С. 84, 89.

Бондарь К.М., Шрамко И.Б., Virshilo И.В., Хоменко Р.В., Задников С.А. Магнитные исследования скифских зольников Западного Бельского городища в 2005– 2007 гг. // Археология и геоинформатика. – Выпуск 5. – Москва 2008. – CD.

Задніков С.А. Антична кераміка другої половини VII ст. до н.е. з розкопок на Більському городищі // Проблемы истории и археологии Украины. Материалы VI Международной научной конференции, посвященной 150-летию со дня рождения академика В.П.Бузескула. 10 – 11 – октября 2008 г. – Харьков, 2008. – С. 81.

Шерстюк В., Володарець– Урбанович Я., Калашник Є. Нова колекція з розвідок на Більському городищі у 2005 – 2006 рр. // Полтавський краєзнавчий музей: збірник наукових статей. Маловідомі сторінки історії, музеєзнавство, охорона пам'яток. – Полтава, 2008. – Вип. IV. – Книга 1. – С. 216 – 229.

Скорий С.А., Каравайко Д.В. Комплекс селітроварних печей на Західному укріпленні Більського городища // АЛЛУ. № 1-2 (23-24)-2008.- С. 117-124.

Каравайко Д.В., Скорый С.А., Приймак В.В. Селитроварение на Полавщине (в свете новейших археологических раскопок на Бельском городище). – Полтава, 2008. – 76 с.

Задніков С.А., Шрамко І.Б. Розкопки зольника 13 на Західному укріпленні Більського городища // Археологічні дослідження в Україні 2006 – 2007. – К., 2009. – С. 8 – 10.

Шрамко Б.А., Шрамко І.Б. Культова пластика Більського городища // Poltavika. Полтавська обласна енциклопедія в 12 т. Т.12: Релігія та церква. – Полтава: Полтавський літератор, 2009. – С. 59 – 60.

Шрамко І.Б. Культові споруди та жертovníки Більського городища // Poltavika. Полтавська обласна енциклопедія в 12 т. Т.12: Релігія та церква. – Полтава: Полтавський літератор, 2009. – С. 60.

Шрамко І.Б., Задніков С.А. Результати археологічного дослідження Більського городища в 2007 р // Археологічні дослідження в Україні 2006 – 2007. – К., 2009. – С. 363 – 365.

Задников С.А., Шрамко И.Б. К вопросу о первых контактах населения Бельского городища с античным миром // Боспорский феномен. Искусство на периферии античного мира: материалы научной конференции. – СПб.: Нестор – История, 2009. – С. 473 – 477.

Шрамко И.Б. Исследование зольника 10 на Западном укреплении Бельского городища в 2008 г. // Археологічні дослідження в Україні 2008. – К., 2009. – С. 323 – 324.

Гавриш П.Я. Пам'яткоохороні роботи в Більському городищі // Археологічні дослідження в Україні 2006 – 2007. – К., 2009. – С. 62 – 66.

Задников С.А. Античная керамика третьей четверти VII в. до н.э. из раскопок на Бельском городище // Международные отношения в бассейне Черного моря скифо – античное и хазарское время. Сборник статей по материалам XII международной научной

конференции. – Ростов – на – Дону, 2009. – С. 15 – 21.

Задников С.А. Раскопки зольника 13 в 2008 г. на Западном укреплении Бельского городища // Археологічні дослідження в Україні 2008. – К., 2009. – С. 50 – 52.

Грицюк В.М. Військо скіфів (озброєння, організація, війни та воєнне мистецтво). – Чернівці, 2009. – С. 171 – 173.

Шрамко И.Б. Бельское городище: основные этапы развития // Проблемы истории и археологии Украины: Материалы VII Международной научной конференции (Харьков, 28 – 29 октября 2010 г.). – Харьков, 2010. – С. 31.

Задніков С.А., Шрамко И.Б. Античная керамика по материалам раскопок на Бельском городище // Старожитності Лівобережного Подніпров'я: Збірник наукових праць і матеріалів X науково – практичного семінару «Охорона та дослідження пам'яток археології» (м. Комсомольск, 14 – 16 серпня 2010 р.). – Київ – Полтава, 2010. – С. 105.

Шрамко И.Б., Задников С.А. Новые находки ранней античной керамики на Бельском городище // СΥΜΒΟΛΑ. – Вып. 1. – Москва – Киев, 2010. – С. 294 – 300.

Шрамко И.Б. Работы 2009 г. на Западном укреплении Бельского городища // Археологічні дослідження в Україні 2009. – Київ, Луцьк, 2010. – С. 479 – 481.

Задников С.А. Античные тарные амфоры IV в. до н.э. из раскопок на Бельском городище // Проблемы истории и археологии Украины: Материалы VII Международной научной конференции (Харьков, 28 – 29 октября 2010 г.). – Харьков, 2010. – С. 31.

Задников С.А. Античная керамика из раскопа 2009 г. на зольнике 10 Западного укрепления Бельского городища // Археологічні дослідження в Україні 2009. – Київ, Луцьк, 2010. – С. 132 – 133.

Гавриш П.Я., Копил В.В. Загадка стародавнього Гелона. – Полтава: Дивосвіт, 2010. – 212 с.

Шрамко И.Б., Задников С.А. Работы на Западном укреплении Бельского городища // Археологічні дослідження в Україні – 2010. – К., Полтава, 2011. – С. 384 – 385.

Задников С.А., Шрамко И.Б. Античный импорт третьей четверти VII – первой четверти VI в. до н.э. на Бельском городище (по материалам 2008 и 2009 гг.) // Древности Восточной Европы. Сборник научных трудов к 90-летию Б.А. Шрамко. – Харьков, 2011. – С. 138 – 147.

Задников С.А., Гавриш П.Я. Антична кераміка із розкопок зольника 7 Західного укріплення Більського городища // Археологія. – № 3. – 2011. – С. 101 – 109.

Шрамко И.Б. Бельское городище – крупнейший поселенческий комплекс Лесостепной Скифии // Феномен Більського городища: збереження, дослідження та популяризація найбільшої в Європі пам'ятки доби раннього залізного віку. – Київ: Центр пам'яткознавства НАН України і УТОПСК, 2012. – С. 5 – 8.

Скорый С.А., Каравайко Д.В. Селитроваренные печи в пределах Западного укрепления Бельского городища // Феномен Більського городища: збереження, дослідження та популяризація найбільшої в Європі пам'ятки доби раннього залізного віку. – Київ: Центр

	пам'яткознавства НАН України і УТОПК, 2012. – С. 81 – 85. Шрамко И.Б., Задников С.А. Работы на Западном укреплении Бельского городища // Археологічні дослідження в Україні 2011 р. – Київ, 2012. – С. 391. Шрамко И.Б., Буйнов Ю.В. Переход от бронзы к железу в Днепро – Донецкой Лесостепи // Российский археологический ежегодник. – № 2. – 2012. – СПб, 2012. – 309 – 332. Шрамко И.Б. Большие городища Лесостепной Скифии // Проблемы истории и археологии Украины. Материалы VIII Международной научной конференции. 9 – 10 ноября 2012. – Харьков, 2012. – С. 36. Шрамко И.Б. Зольники Западного Бельского городища: планиграфия и хронология // Славяне Восточной Европы накануне образования Древнерусского государства. Материалы международной конференции, посвященной 110- летию со дня рождения Ивана Ивановича Ляпушкина (1902– 1968) 3 – 5 декабря 2012 г. Санкт – Петербург. – СПб: СОЛО, 2012. – С. 168 – 172. Задников С.А. Торговые связи Бельского городища с античными городами Северного Причерноморья // Феномен Більського городища: збереження, дослідження та популяризація найбільшої в Європі пам'ятки доби раннього залізного віку. – Київ: Центр пам'яткознавства НАН України і УТОПК, 2012. – С. 40 – 42. Карта: Ахтирка. — М-36-70. — М 1:100 000. — Киев: Военно-топографическая фабрика, 1992.
--	---

19. До паспорта додаються графічні матеріали та фотофіксація:

Найменування	Кількість	Дата виконання	Виконавець
Більське городище. Карта розташування комплексу (основа: Ахтирка. М-36-70. М 1:100 000. — Киев: Военно-топографическая фабрика, 1992г.).	1	2013	С.А. Задніков
Західне укріплення Більського городища. Карта розташування укріплення. (основа: Куземин. М-36-70-В. М 1:50 000. — Киев: Военно-топографическая фабрика, 1985г.).	1	2013	С.А. Задніков
Західне укріплення Більського городища (Західне Більське городище). Схематичний план місця розташування укріплення.	1	1994	О.О. Федоренко
Західне укріплення Більського городища (Західне Більське городище). Загальний план укріплення з розташуванням зольників.	1	1987	Б.А. Шрамко
Західне укріплення Більського городища. Генеральний план (система координат WGS-84).	1	2013	С.А. Задніков
Збірний кадастровий план земельної ділянки (Західне укріплення Більського городища)	1	2013	І.І. Корост

Західне укріплення Більського городища. Розріз валу на Західному укріпленні. Розкопки Б.А.Шрамка, 1966 р.	1	1966	Б.А. Шрамко
Західне укріплення Більського городища. Розріз валу на Західному укріпленні. Розкопки Б.А.Шрамка, 1985 р.	1	1985	Б.А. Шрамко
Західне укріплення Більського городища. Землянка VI ст. до н.е. на зольнику 11. Розкопки Б.А.Шрамка, 1958 р.	1	1958	Б.А. Шрамко
Західне укріплення Більського городища. Господарська яма 2 у зольнику 10. Розкопки І.Б.Шрамко та С.А.Заднікова, 2008 р.	1	2008	І.Б. Шрамко, С.А. Задніков
Західне укріплення Більського городища. Зразки кераміки скіфського часу з розкопок на зольниках. Дослідження І.Б.Шрамко.	1	2013	С.А. Задніков
Акінаки, знайдені на території Західного укріплення.	1	1987	Б.А. Шрамко
Західне укріплення Більського городища. Зразки знахідок з розкопок на зольниках. Дослідження Б.А.Шрамка, Б.Н.Гракова І.Б.Шрамко.	1	2013	С.А. Задніков
Фотофіксація			
Західне укріплення Більського городища. Супутникова зйомка Західного Більська. Джерело - Google maps, 2012 р. Зйомка - 2007 р.	1	2013	С.А. Задніков
Західне укріплення Більського городища. Супутникова зйомка Західного Більська. Джерело: Інтернет сайт «Публічна кадастрова карта України», 2013 р. Зйомка - весна 2012 р.	1	2013	С.А. Задніков
Західне укріплення Більського городища. Загальний вигляд фортифікаційної лінії городища. Вигляд зі сходу.	1	2012	І.Б. Шрамко
Західне укріплення Більського городища. Ділянка фортифікаційної лінії (західна частина). Вигляд з півночі.	1	2012	І.Б. Шрамко
Західне укріплення Більського городища. Котлован заплаилого рову (східна частина). Вигляд з півдня.	1	2005	І.Б. Шрамко
Західне укріплення Більського городища. Загальний вигляд внутрішньої частини поселення (південна частина). Вигляд з заходу.	1	2005	С.А. Задніков

Західне укріплення Більського городища. Загальний вигляд укріплення з висоти пташиного польоту. Вигляд з заходу.	1	2010	П.О. Борківець
Загальний вигляд внутрішньої частини поселення (північна частина). Вигляд зі сходу.	1	2009	С.А. Задніков
Західне укріплення Більського городища. Нашарування скіфського часу в профілі стінки розкопу на зольнику 5. Розкопки І.Б.Шрамко, 2002 р.	1	2002	І.Б. Шрамко
Західне укріплення Більського городища. Залишки культового приміщення VI ст. до н.е. на зольнику 13. Розкопки С.А.Заднікова та І.Б.Шрамко, 2005 р.	1	2005	С.А. Задніков, І.Б. Шрамко
Західне укріплення Більського городища. Залишки підлоги культового приміщення VI ст. до н.е. на зольнику 13. Розкопки С.А.Заднікова та І.Б.Шрамко, 2005р.	1	2005	С.А. Задніков, І.Б. Шрамко
Західне укріплення Більського городища. Загальний вигляд внутрішньої частини. Вигляд зі сходу. Зліва розташована бурова свердловина, яка знаходилась на місці 6 зольника.	1	1968	Б.А. Шрамко
Західне укріплення Більського городища. Дослідження приміщення на зольнику 19. Розкопки Б.А. Шрамка, 1968 р.	1	1968	Б.А. Шрамко
Західне укріплення Більського городища. Рятівні дослідження на зольнику 19. Розкопки Б.А.Шрамка, 1968 р.	1	1968	Б.А. Шрамко
Західне укріплення Більського городища. Землянка VI ст. до н.е. на зольнику 11. Розкопки Б.А.Шрамка, 1958 р.	1	1958	Б.А. Шрамко
Західне укріплення Більського городища. Землянка другої чверті – середини VI ст. до н.е. на зольнику 10. Розкопки Шрамко І.Б. та Заднікова С.А., 2009 р.	1	2009	І.Б. Шрамко, С.А. Задніков
Західне укріплення Більського городища. Жертвоприношення собак у господарській ямі на зольнику 13. Розкопки С.А.Заднікова та І.Б.Шрамко, 2005 р.	1	2005	С.А. Задніков, І.Б. Шрамко

Західне укріплення Більського городища. Заповнення приміщення 4 у зольнику 13. Розкопки С.А.Заднікова та І.Б.Шрамко, 2008 р.	1	2008	І.Б. Шрамко, С.А. Задніков
Західне укріплення Більського городища. Господарська яма 6 у зольнику 13. Розкопки І.Б.Шрамко та С.А.Заднікова, 2007 р.	1	2007	С.А. Задніков, І.Б. Шрамко
Західне укріплення Більського городища. Жертвоприношення тварини, зольник 19. Розкопки Б.А.Шрамка, 1968 р.	1	1968	Б.А. Шрамко
Західне укріплення Більського городища. Залишки селітроварницьких печей кінця XVI – початку XVII ст. Розкопки С.А.Скорого, 2006 р.	1	2006	С.А. Скорий
Західне укріплення Більського городища. Залишки селітроварницької печі кінця XVI – початку XVII ст. Розкопки С.А.Скорого, 2006 р.	1	2006	С.А. Скорий
Західне укріплення Більського городища. Зразки кераміки скіфського часу на зольнику 10, 2009 р. Розкопки І.Б. Шрамко та С.А. Заднікова.	1	2009	І.Б. Шрамко, С.А. Задніков
Західне укріплення Більського городища. Зразки корчаг скіфського часу з розкопок на зольнику 10, 2009р. Розкопки І.Б.Шрамко та С.А.Заднікова.	1	2009	І.Б. Шрамко, С.А. Задніков
Західне укріплення Більського городища. Зразки ліпних мисок. зольник 10, 2011 р. Розкопки І.Б.Шрамко та С.А.Заднікова.	1	2009	І.Б. Шрамко, С.А. Задніков
Західне укріплення Більського городища. Зразки пряслиць та обточених стінок ліпних горщиків, зольник 10, 2012 р. Розкопки І.Б.Шрамко та С.А.Заднікова.	1	2012	І.Б. Шрамко, С.А. Задніков
Західне укріплення Більського городища. Зразки виробів та знарядь праці з кістки, зольник 10, 2012 р. Розкопки І.Б.Шрамко та С.А.Заднікова.	1	2012	І.Б. Шрамко, С.А. Задніков
Західне укріплення Більського городища. Зразки античної кераміки з розкопок на зольниках. Дослідження І.Б.Шрамко та С.А.Заднікова.	1	2013	С.А. Задніков
Західне укріплення Більського городища. Зразки античних амфор з розкопок на зольнику 10. Дослідження І.Б.Шрамко та С.А.Заднікова, 2009 р.	1	2009	І.Б. Шрамко, С.А. Задніков

Західне укріплення Більського городища. Бронзові наконечники стріл, зольник 10. Дослідження І.Б.Шрамко та С.А.Заднікова, 2009 р.	1	2009	І.Б. Шрамко, С.А. Задніков
Західне укріплення Більського городища. Залізні ножі, зольник 10. Дослідження І.Б.Шрамко та С.А.Заднікова, 2009 р.	1	2009	І.Б. Шрамко, С.А. Задніков
Західне укріплення Більського городища. Вироби з заліза: ножі, серпи, уламок наконечника меча. зольник 10. Дослідження І.Б.Шрамко та С.А.Заднікова, 2009 р.	1	2009	І.Б. Шрамко, С.А. Задніков
Західне укріплення Більського городища. Бронзові та залізні шпильки. Зольник 10. Дослідження І.Б.Шрамко та С.А.Заднікова, 2009 р.	1	2009	І.Б. Шрамко, С.А. Задніков
Західне укріплення Більського городища. Буси, знайдені при дослідженні зольника 10. Дослідження І.Б.Шрамко та С.А.Заднікова, 2009 р.	1	2009	І.Б. Шрамко, С.А. Задніков

Паспорт склали:

Посада та назва Організації	Спеціальність, кваліфікаційний рівень	Прізвище, ініціали	Підпис	Дата складання
Провідний науковий співробітник ІКЗ «Більськ»	Кандидат історичних наук	І.Б.Шрамко		Березень 2013р.
Молодший науковий співробітник музею археології та етнографії Слобідської України	Науковець	С.А.Задніков		Березень 2013р.

Начальник управління культури Полтавської облдержадміністрації

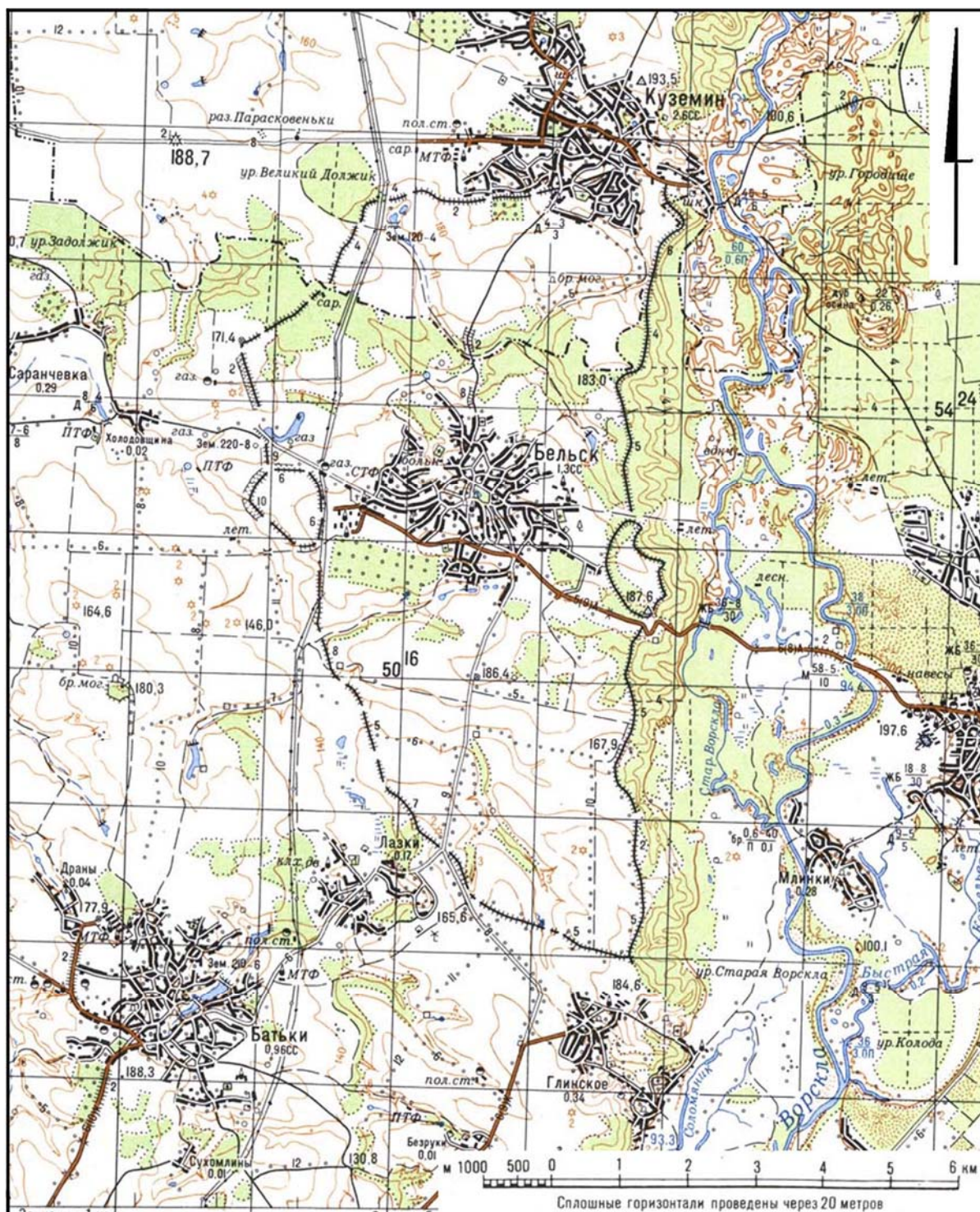
Г.І. Фасій

(підпис, ініціали, прізвище, печатка)

Більське городище. Карта розташування комплексу

(основа: Ахтырка. М-36-70. М 1:100 000. — Киев:

Военно-топографическая фабрика, 1992 г.)

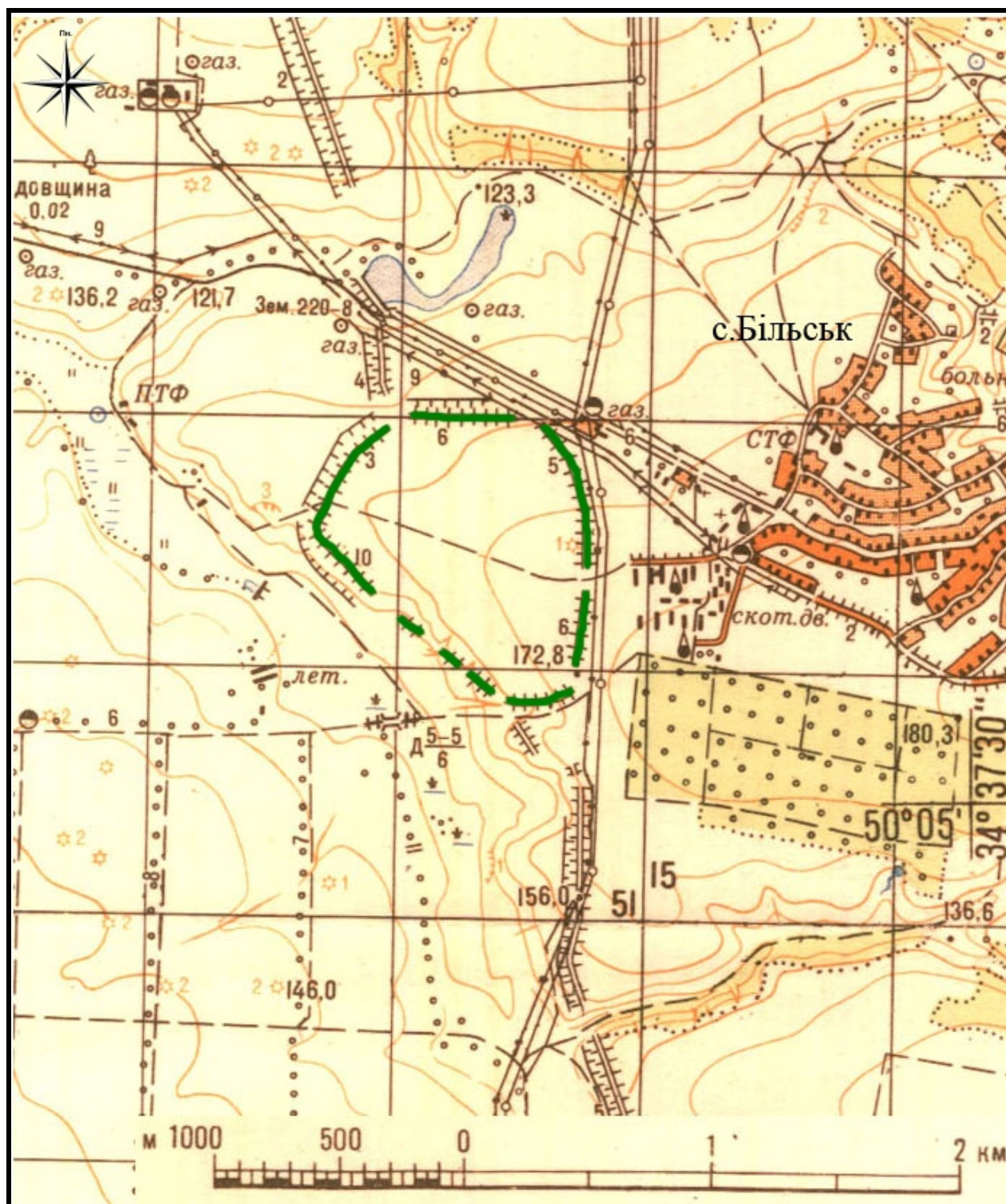

Західне укріплення Більського городища.

Карта розташування укріплення.

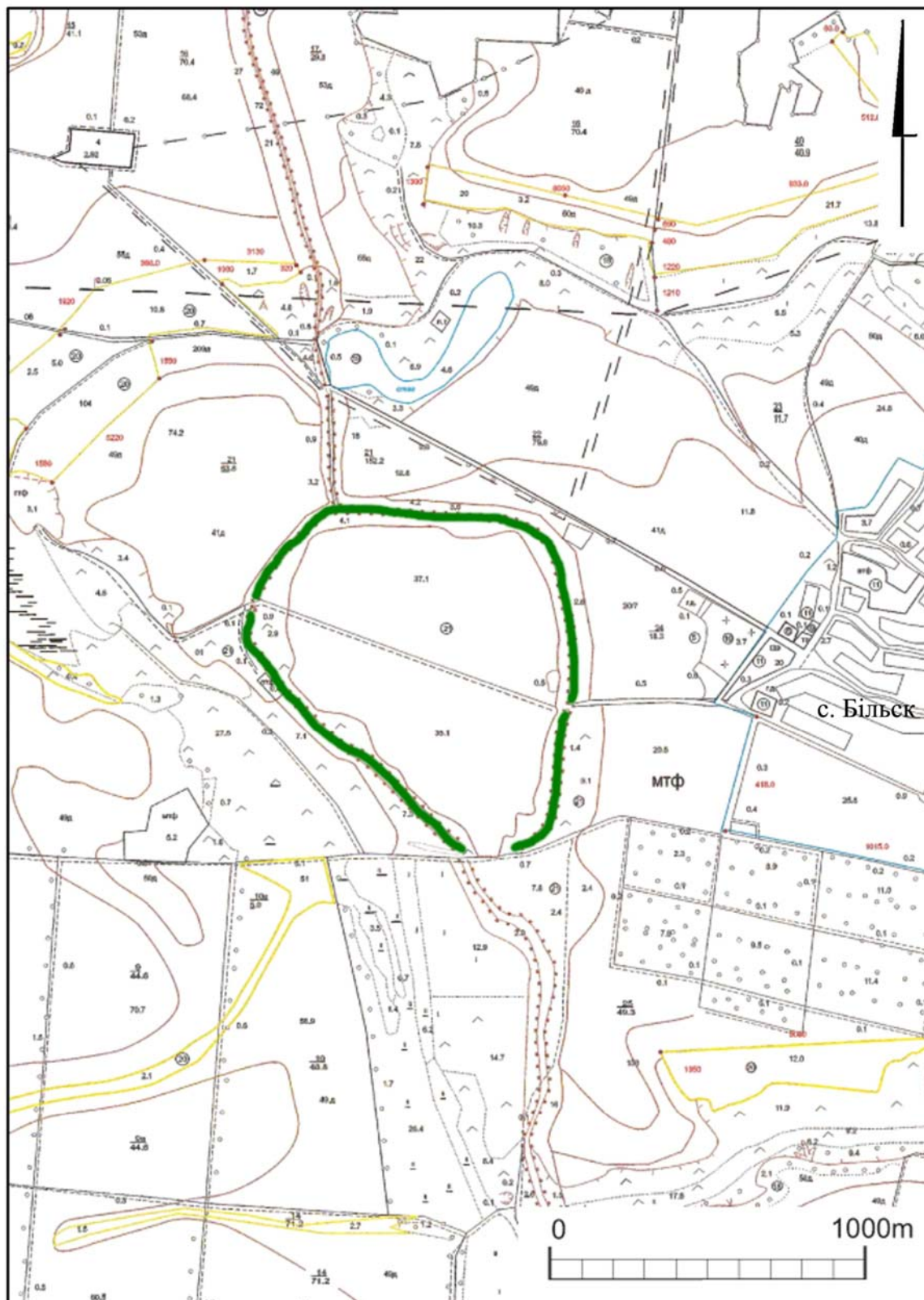
(основа: Куземин. М-36-70-В. М 1:50 000. — Киев:

Военно-топографическая фабрика, 1985 г.

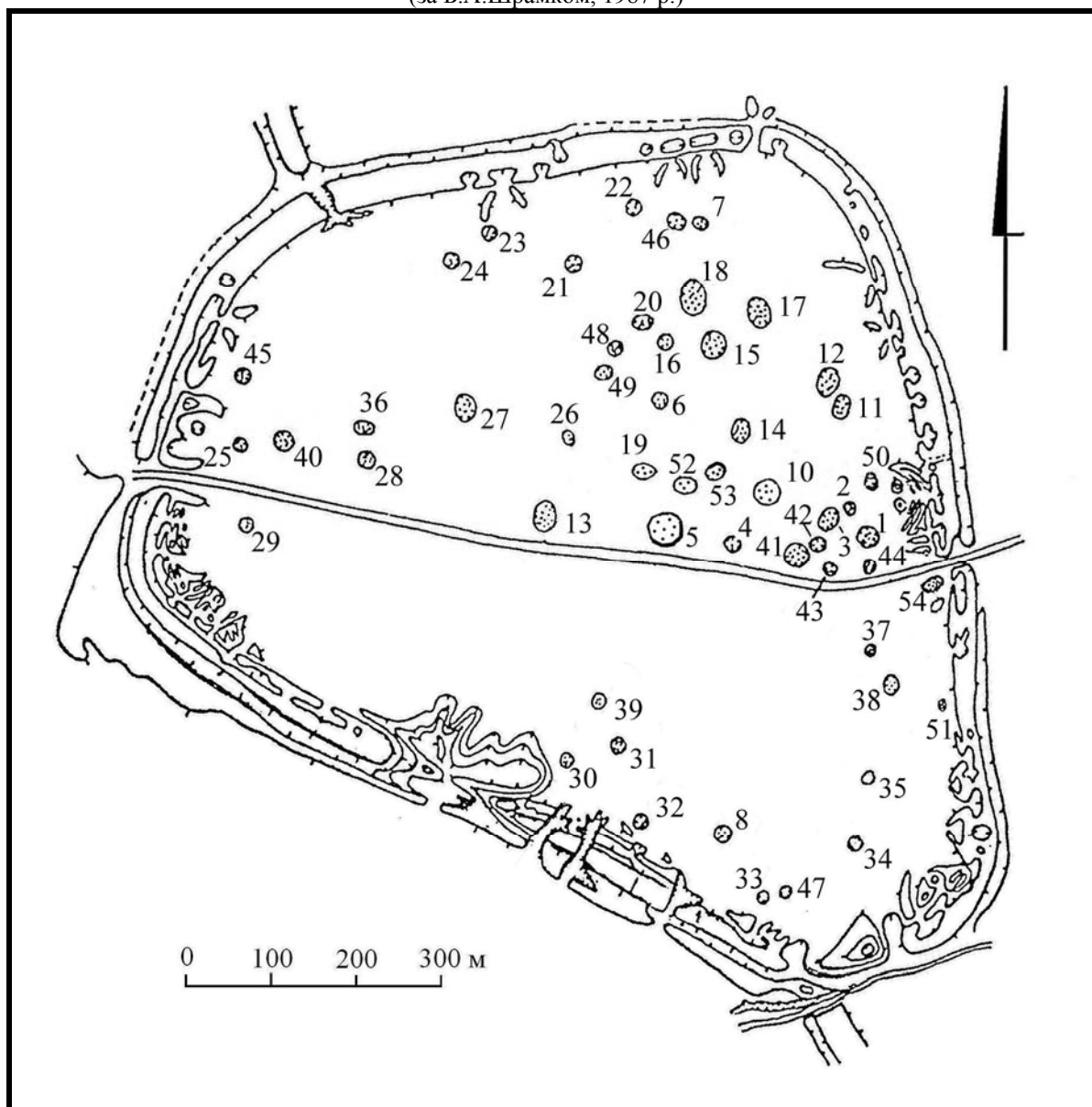

Західне укріплення Більського городища (Західне Більське городище)
Схематичний план місця розташування укріплення.

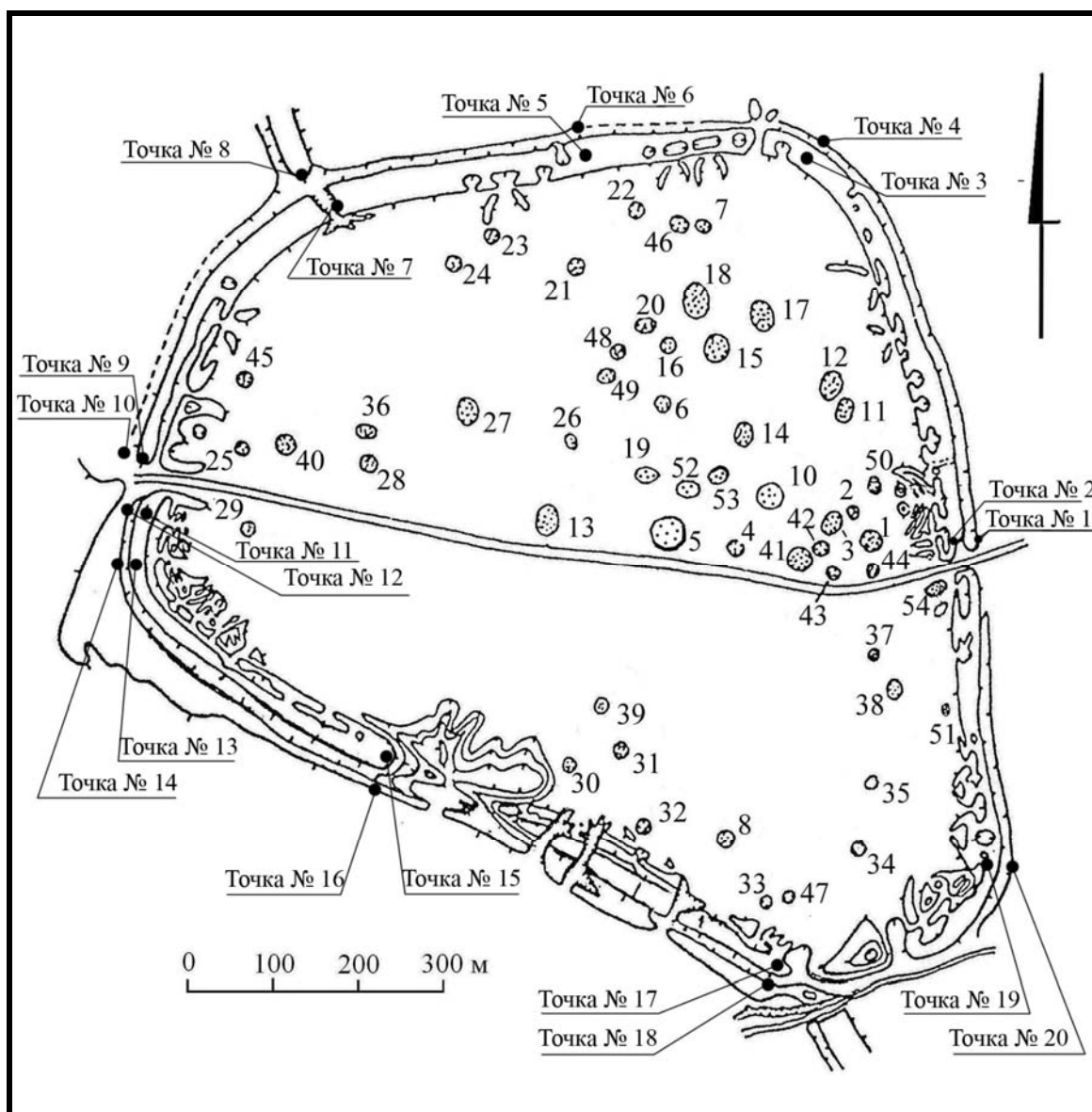
Автор – Федоренко О.О.

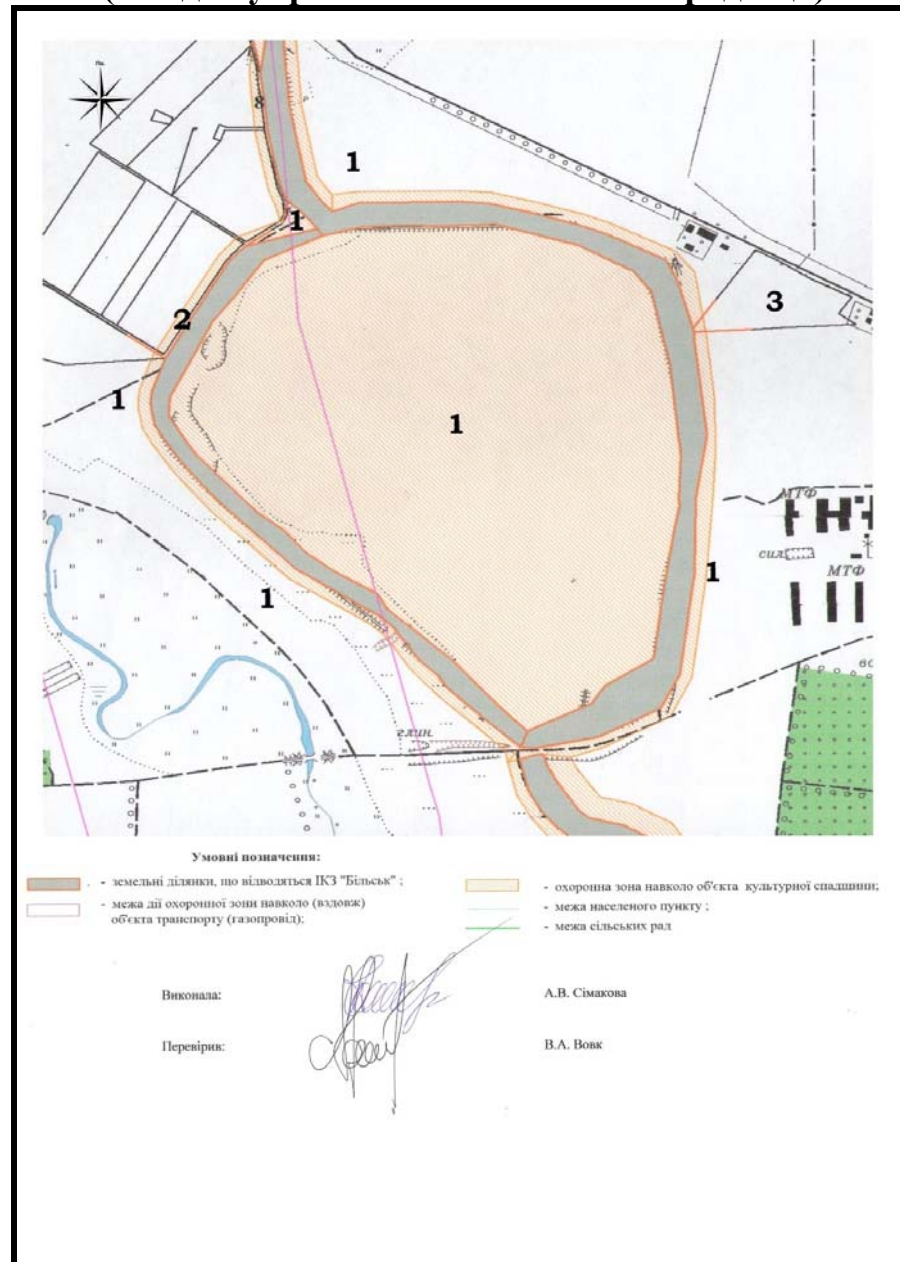
Західне укріплення Більського городища (Західне Більське городище).
Загальний план укріплення з розташуванням зольників
(за Б.А.Шрамком, 1987 р.)

Західне укріплення Більського городища. Генеральний план
(система координат WGS-84).

Збірний кадастровий план земельної ділянки (Західне укріплення Більського городища)

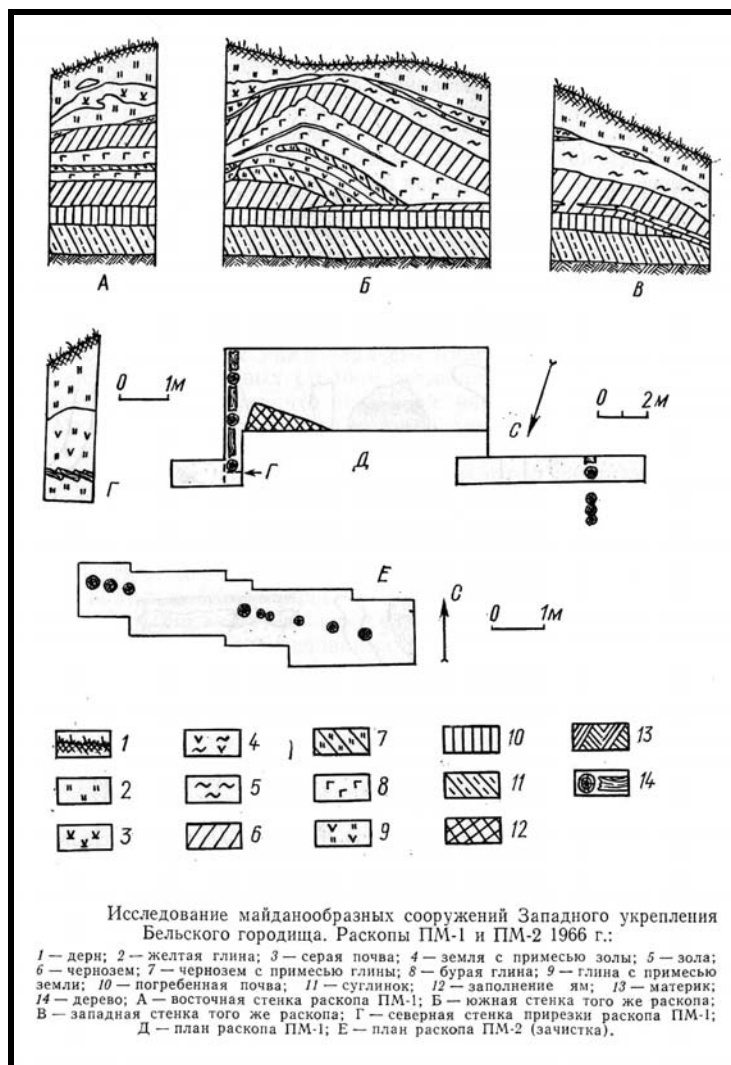
Масштаб: 1: 15 000

Опис меж:

- 1 – землі Більської сільської ради;
- 2 – землі ДК «Укргазвидобування «НАК «Нафтогаз України»;
- 3- землі громадянина Огурцової Н.О.

Західне укріплення Більського городища. Розріз валу на Західному укріпленні.

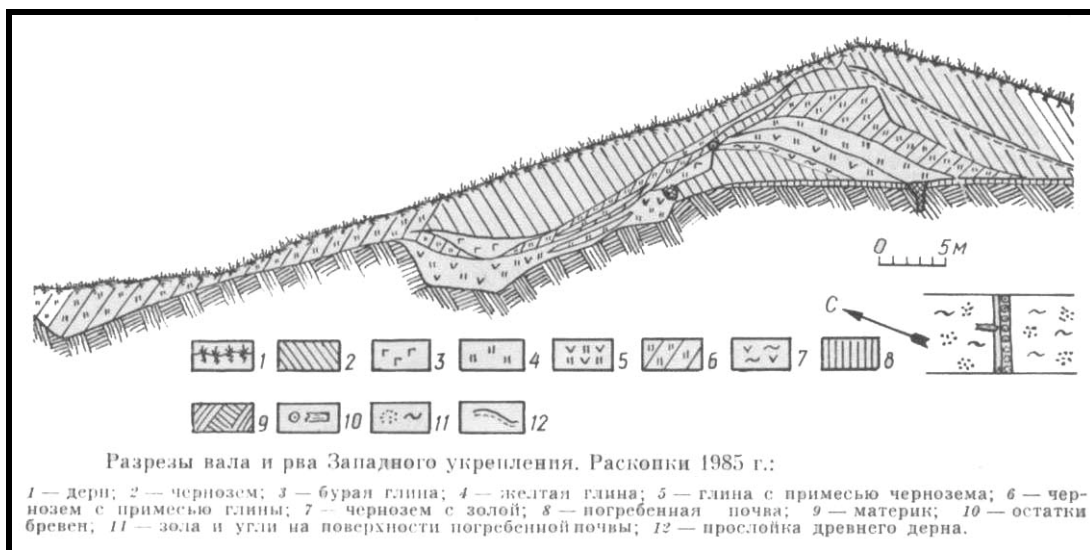
Розкопки Б.А.Шрамка, 1966 р.

Західне укріплення Більського городища.

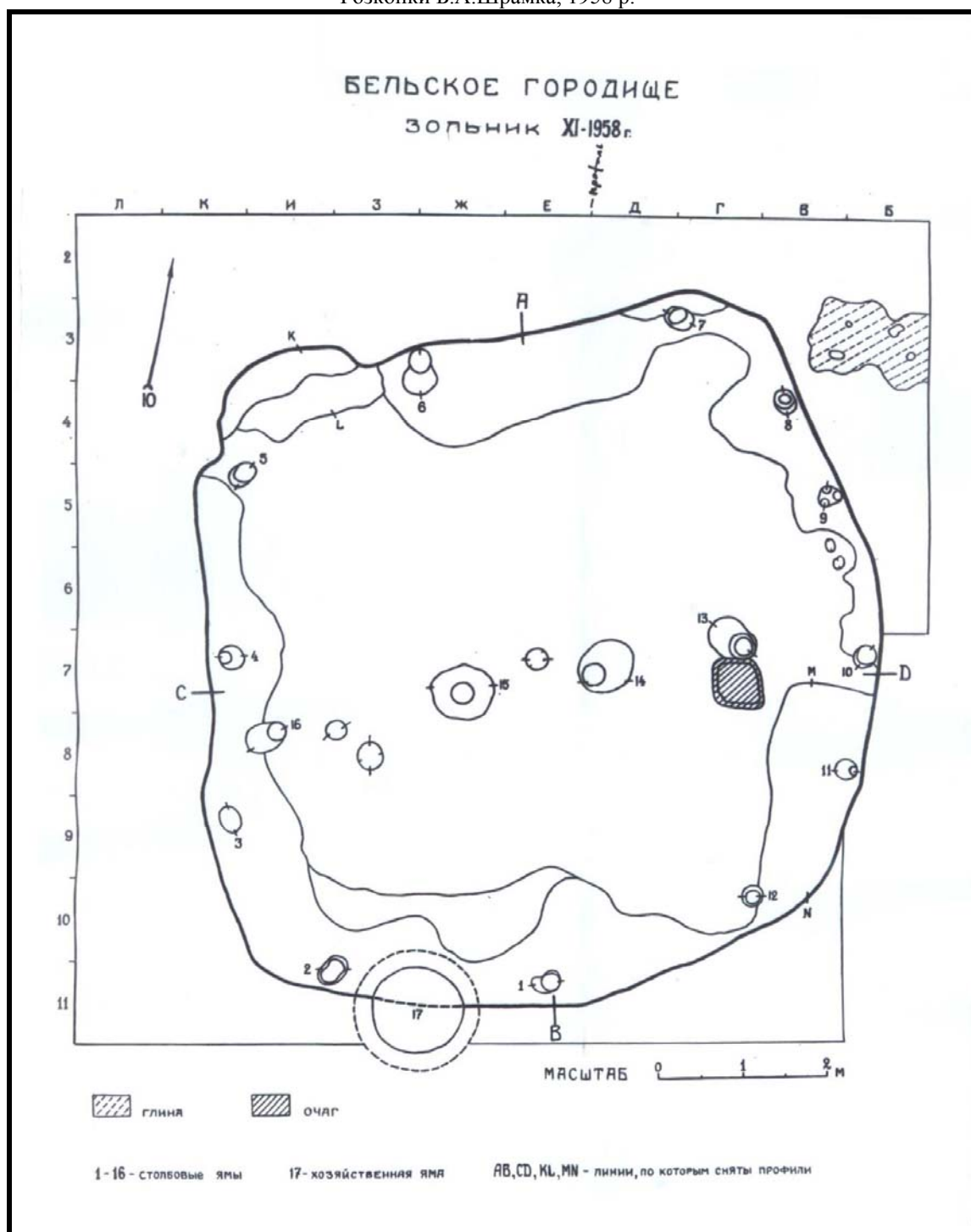
Розріз валу на Західному укріпленні.

Розкопки Б.А.Шрамка, 1985 р.

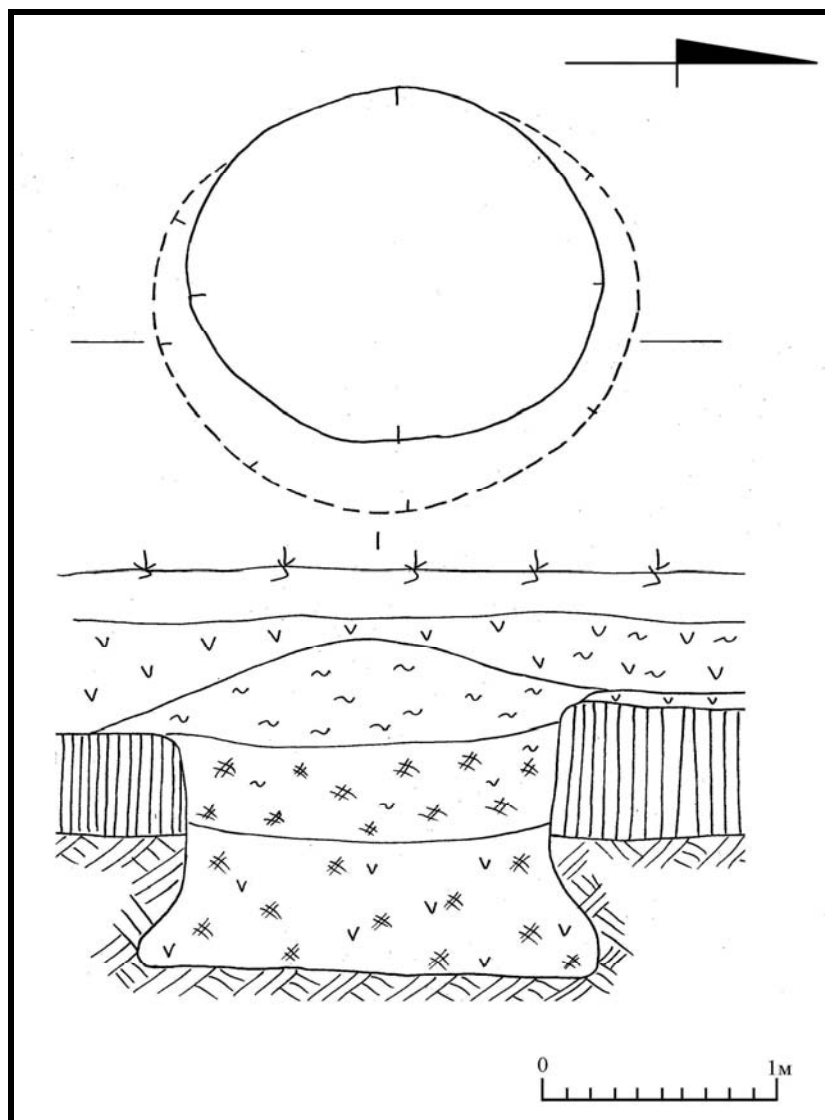
**Західне укріплення Більського городища.
Землянка VI ст. до н.е. на зольнику 11.**

Розкопки Б.А.Шрамка, 1958 р.

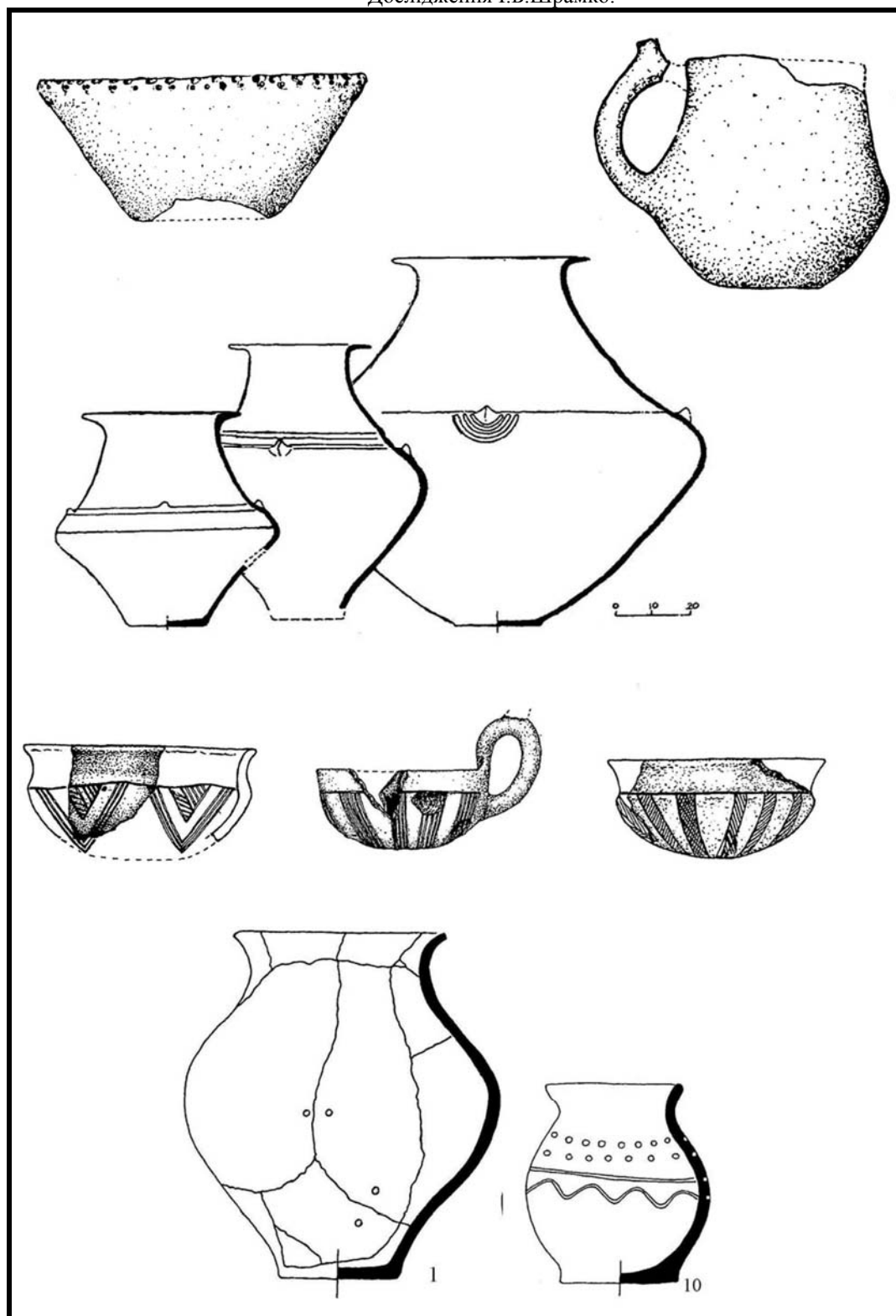

Західне укріплення Більського городища.**Господарська яма 2 на зольнику 10.**

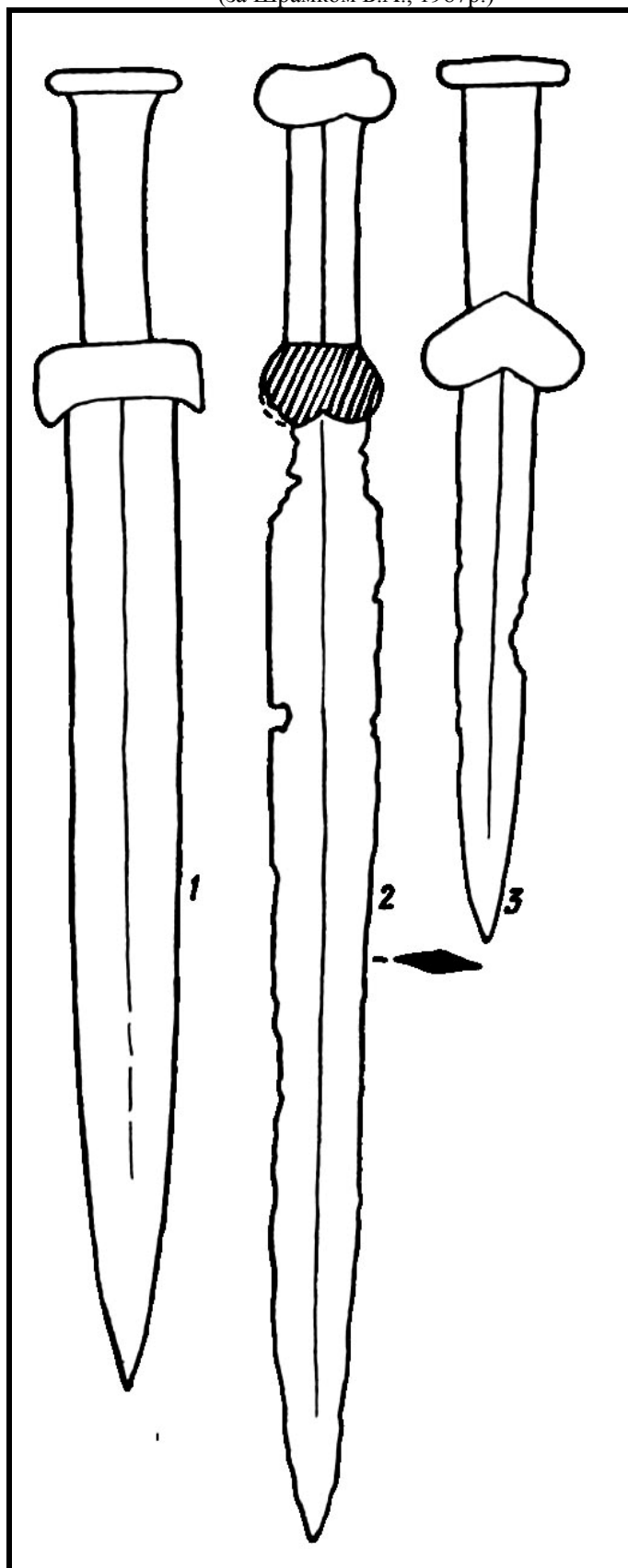
Розкопки І.Б.Шрамко та С.А.Заднікова, 2008 р.

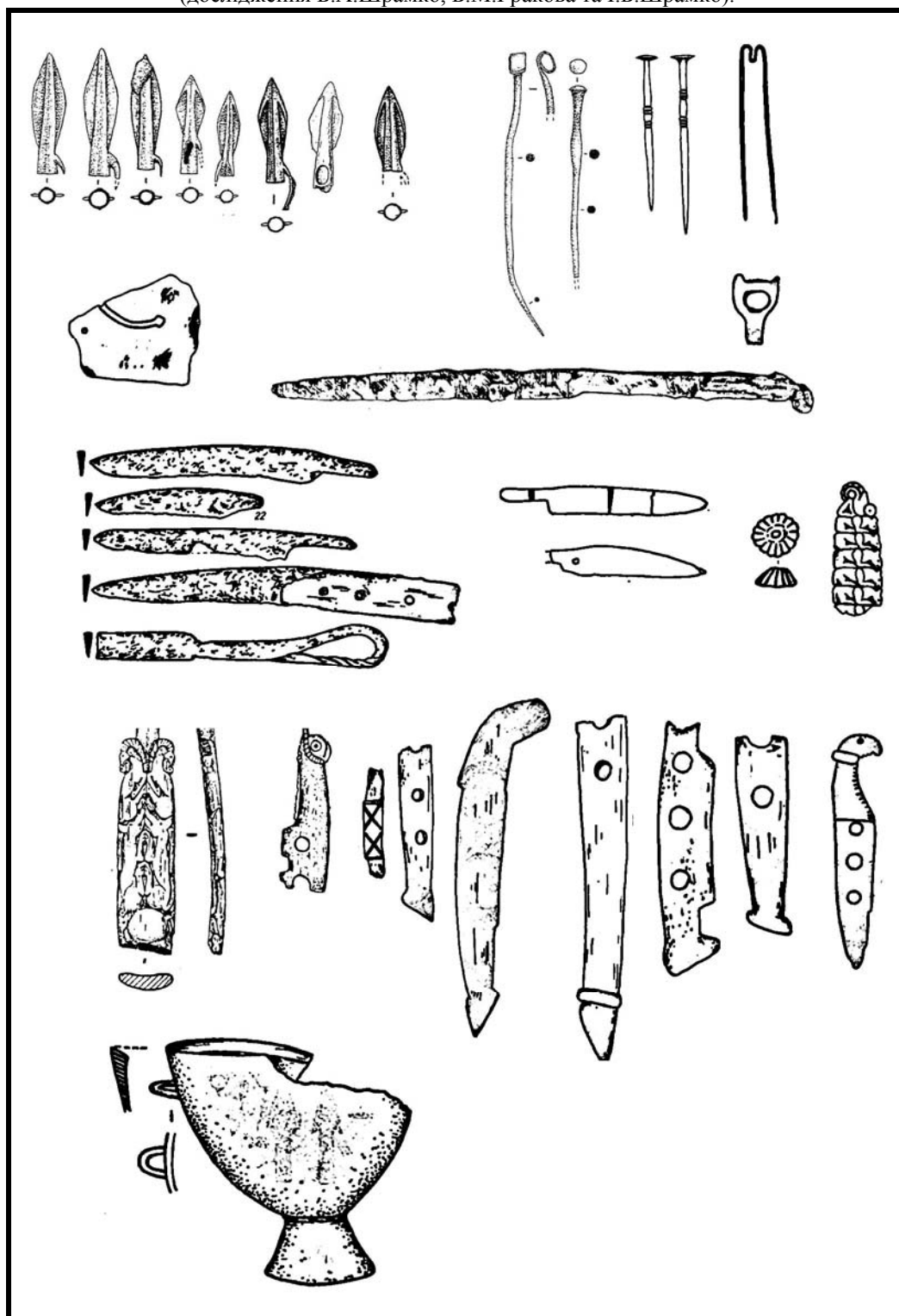
**Західне укріплення Більського городища.
Зразки кераміки скіфського часу з розкопок на зольниках.
Дослідження І.Б.Шрамко.**

**Західне укріплення Більського городища.
Акінаки, знайдені на території Західного укріплення**
(за Шрамком Б.А., 1987р.)

Західне укріплення Більського городища.
Зразки знахідок з розкопок на зольниках
(дослідження Б.А.Шрамко, Б.М.Гракова та І.Б.Шрамко).

**Фото 1. Західне укріплення Більського городища.
Супутникова зйомка Західного Більська.**

Джерело - Google maps, 2012 р.

Зйомка – 2007 р.

**Фото 2. Західне укріплення Більського городища.
Супутникова зйомка Західного Більська.**

Джерело: Інтернет сайт «Публічна кадастрова карта України», 2013р.
Зйомка - весна 2012 р.

**Фото 3. Західне укріплення Більського городища.
Загальний вигляд фортифікаційної лінії городища.**
Вигляд зі сходу. 2012р.

Додаток 17

**Фото 4. Західне укріплення Більського городища.
Ділянка фортифікаційної лінії (західна частина).**

Вигляд з півночі. 2012 р.

**Фото 5. Західне укріплення Більського городища.
Котлован заплилого рову (східна частина).**

Вигляд з півдня. 2005 р.

**Фото 6. Західне укріплення Більського городища.
Загальний вигляд внутрішньої частини поселення
(південна частина).**
Вигляд з заходу. 2005 р.

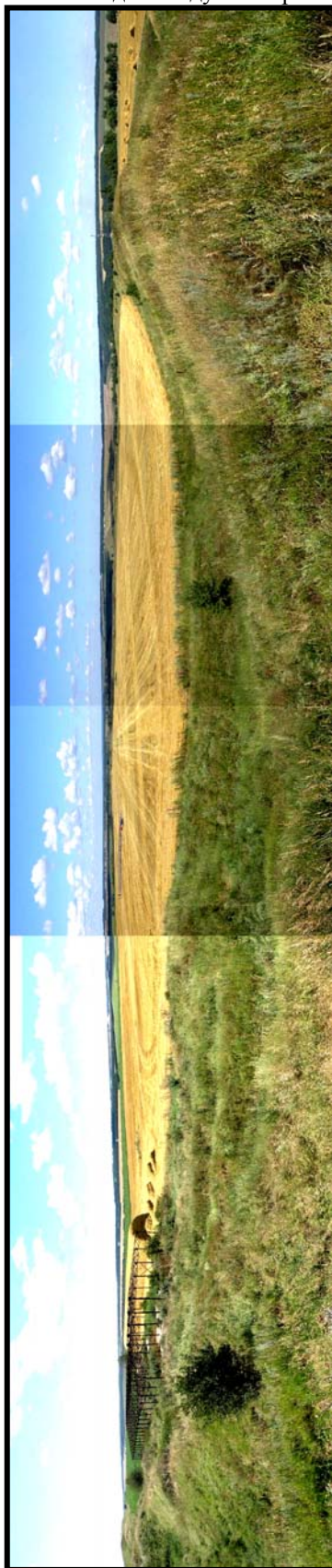

**Фото 7. Західне укріплення Більського городища.
Загальний вигляд укріплення з висоти пташиного польоту.**
Вигляд із заходу

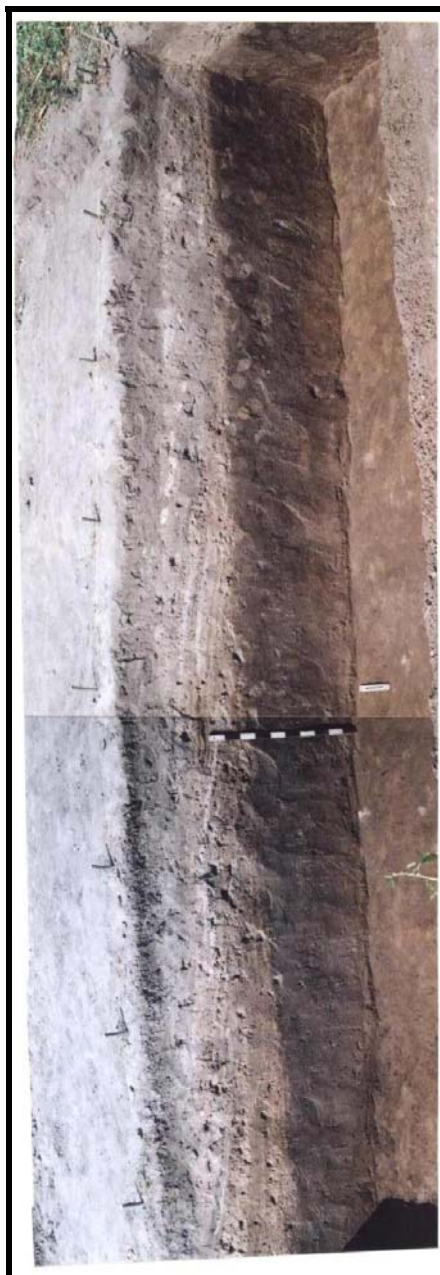
Фото 8. Західне укріплення Більського городища. Загальний вигляд внутрішньої частини поселення (північна частина).

Вигляд зі сходу. 2009 р.

**Фото 9. Західне укріплення Більського городища. Нашарування
скіфського часу в профілі стінки розкопу на зольнику 5.**

Розкопки І.Б.Шрамко, 2002 р.

**Фото 10. Західне укріплення Більського городища.
Залишки культового приміщення VI ст. до н.е. на зольнику 13.**

Розкопки С.А.Заднікова та І.Б.Шрамко, 2005 р.

**Фото 11. Західне укріплення Більського городища. Залишки підлоги
культового приміщення VI ст. до н.е. на зольнику 13.**

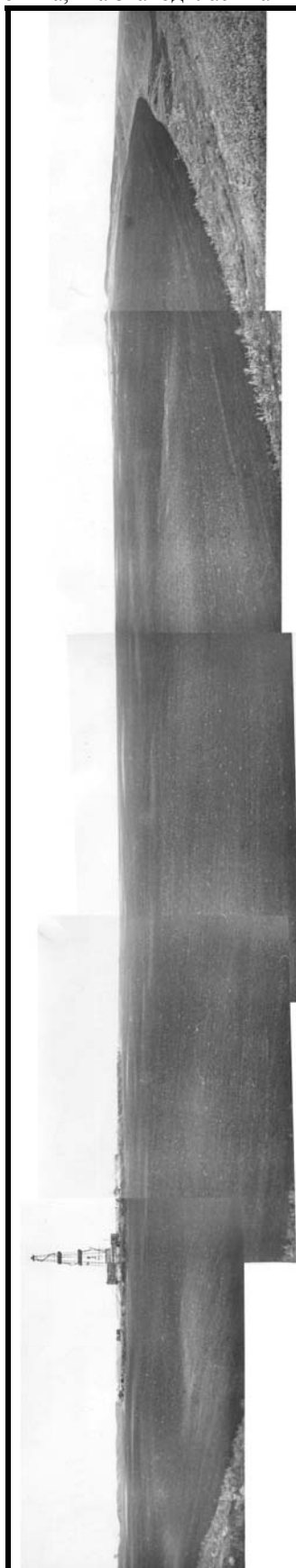
Розкопки С.А.Заднікова та І.Б.Шрамко, 2005 р.

Фото 12. Західне укріплення Більського городища.

Загальний вигляд внутрішньої частини. Вигляд зі сходу.

Зліва - бурова свердловина, яка знаходилась на місці 6 зольника 1968 р.

**Фото 13. Західне укріплення Більського городища.
Дослідження приміщення на зольнику 19.**

Розкопки Б.А. Шрамка, 1968 р.

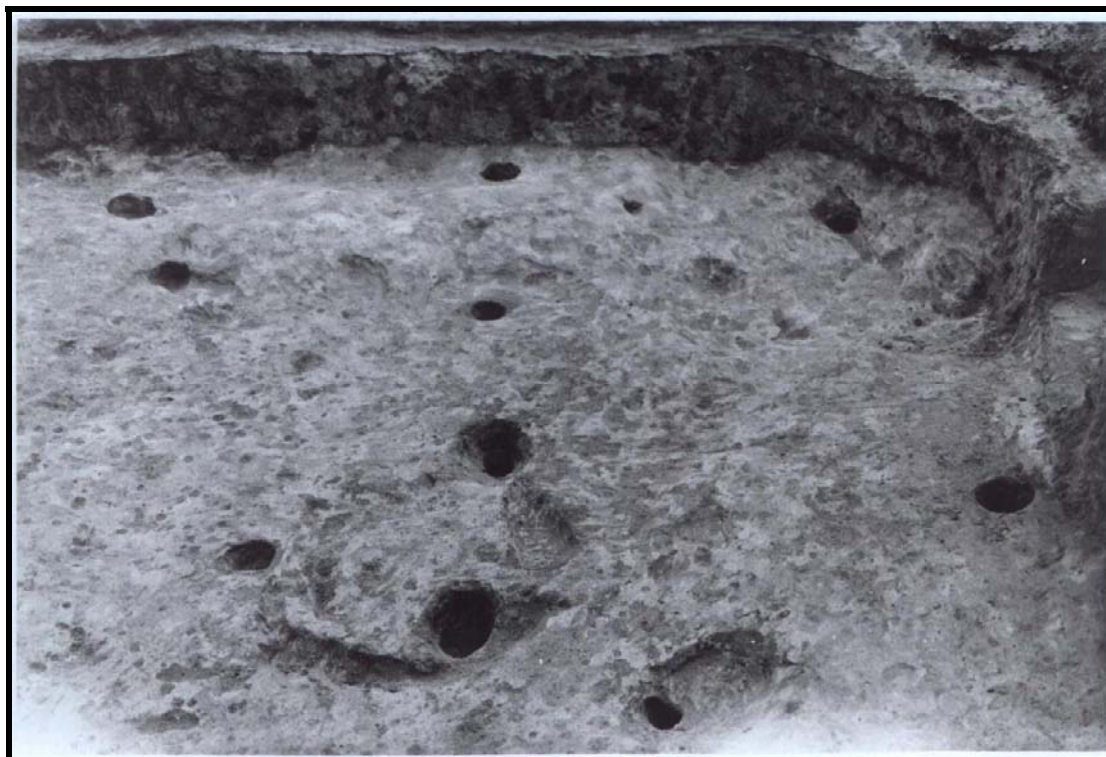

**Фото 14. Західне укріплення Більського городища.
Рятівні дослідження на зольнику 19.**

Розкопки Б.А.Шрамка, 1968 р.

**Фото 15. Західне укріплення Більського городища.
Землянка VI ст. до н.е. на зольнику 11.**
Розкопки Б.А.Шрамко, 1958 р.

**Фото 16. Західне укріплення Більського городища.
Землянка другої чверті – середини VI ст. до н.е. на зольнику 10.**
Розкопки І.Б. Шрамко та С.А.Заднікова, 2009 р.

**Фото 17. Західне укріплення Більського городища.
Жертвоприношення собак у господарській ямі на зольнику 13.**
Розкопки С.А.Заднікова та І.Б.Шрамко, 2005 р.

**Фото 18. Західне укріплення Більського городища.
Заповнення приміщення 4 у зольнику 13.**
Розкопки С.А.Заднікова та І.Б.Шрамко, 2008 р.

Фото 19. Західне укріплення Більського городища.

Господарська яма 6 у зольнику 13.

Розкопки І.Б.Шрамко та С.А.Заднікова, 2007 р.

**Фото 20. Західне укріплення Більського городища.
Жертвоприношення тварини, зольник 19.**

Розкопки Б.А.Шрамко, 1968 р.

**Фото 21. Західне укріплення Більського городища.
Залишки селітроварницьких печей кінця XVI – початку XVII ст.
Розкопки С.А.Скорого, 2006 р.**

**Фото 22. Західне укріплення Більського городища.
Залишки селітроварницької печі кінця XVI – початку XVII ст.
Розкопки С.А.Скорого, 2006 р.**

Фото 23. Західне укріплення Більського городища.
Зразки кераміки скіфського часу з розкопок на зольнику 10, 2009 р.
Розкопки І.Б.Шрамко та С.А.Заднікова.

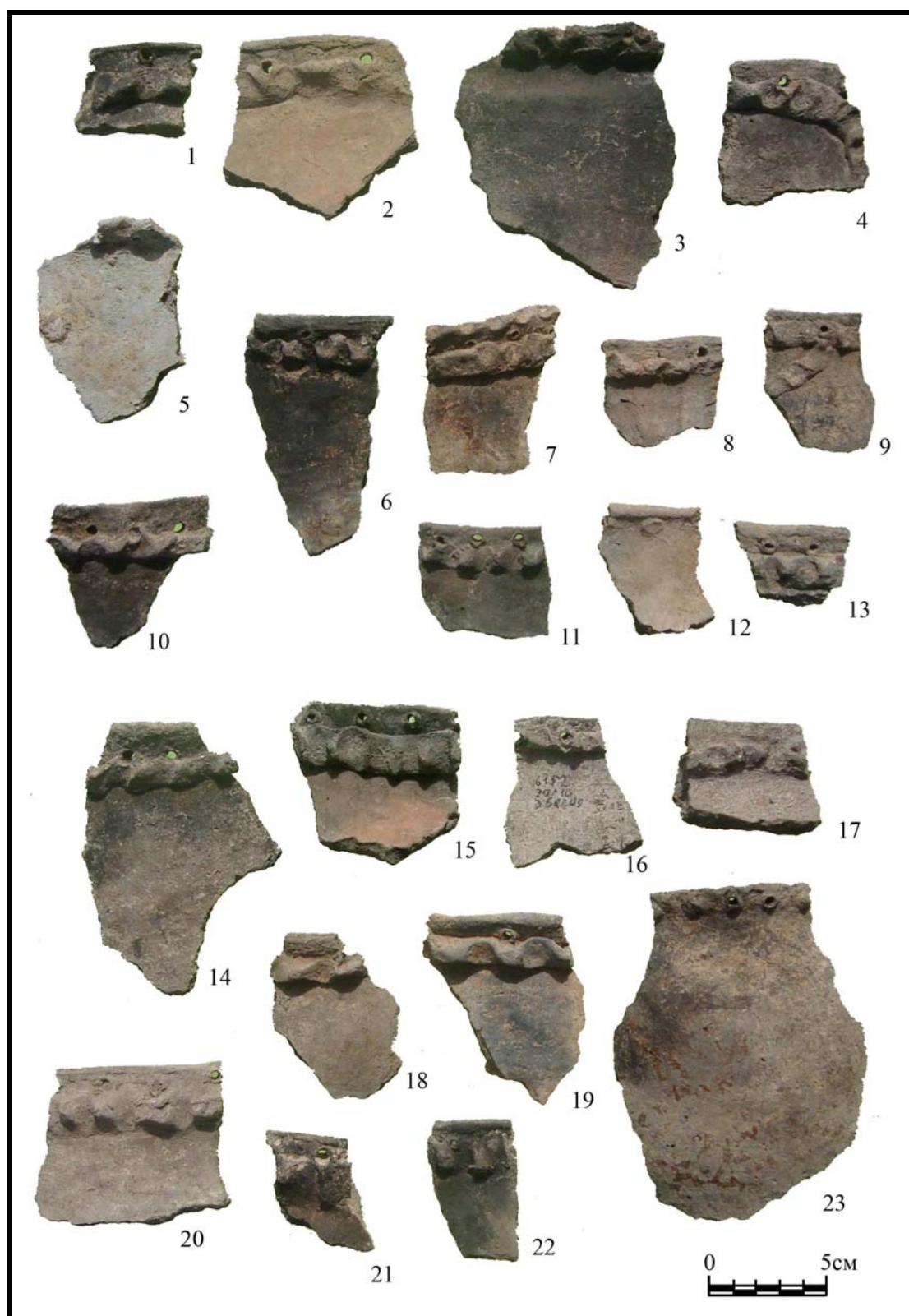

Фото 24. Західне укріплення Більського городища. Зразки корчаг скіфського часу з розкопок на зольнику 10, 2009 р.

Розкопки І.Б.Шрамко та С.А.Заднікова.

Фото 25. Західне укріплення Більського городища. Зразки ліпних мисок. зольник 10, 2011р.

Розкопки І.Б.Шрамко та С.А.Заднікова.

Фото 26. Західне укріплення Більського городища. Зразки пряслиць та обточених стінок ліпних горщиків, зольник 10, 2012 р.

Розкопки І.Б.Шрамко та С.А.Заднікова.

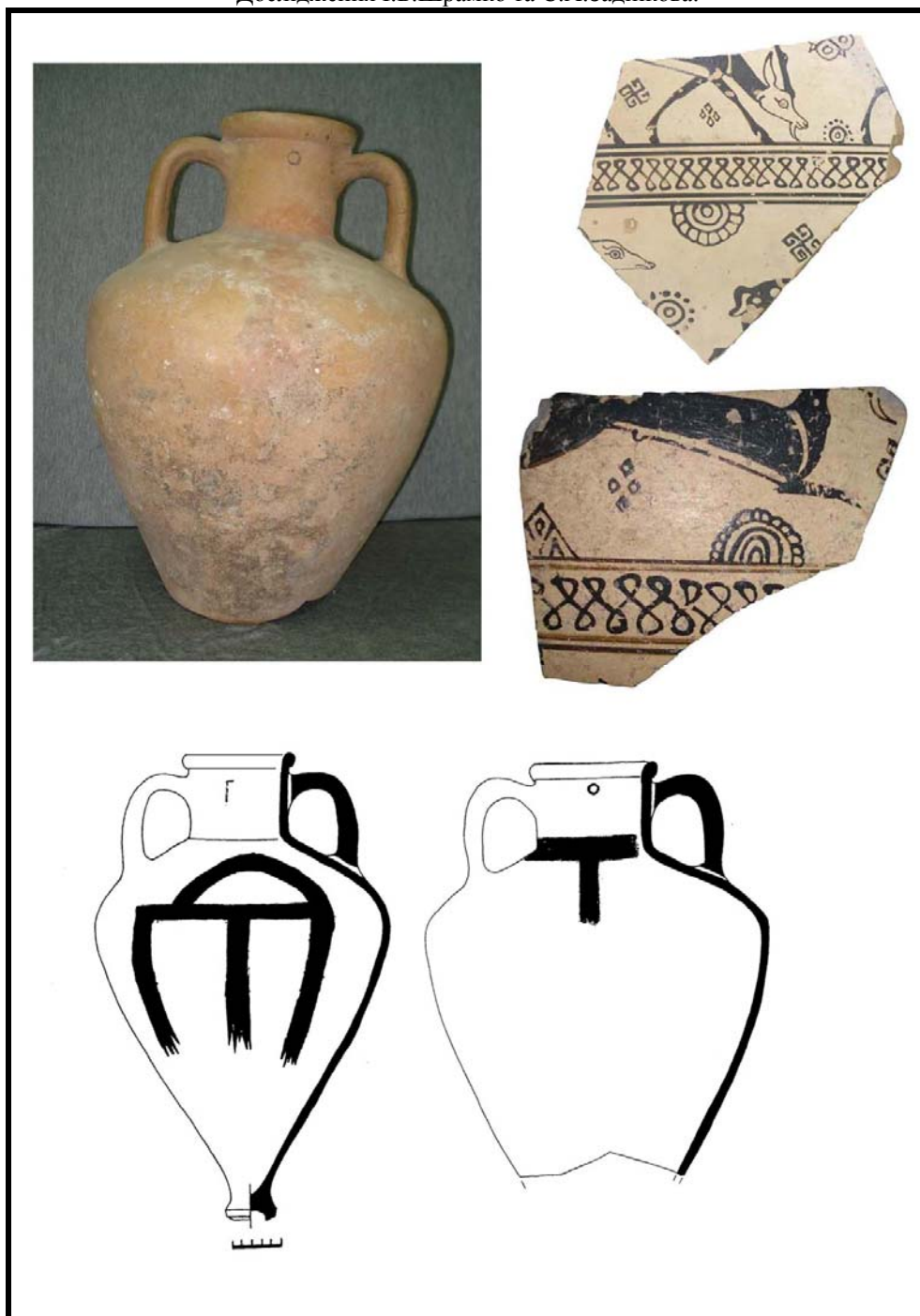
Фото 27. Західне укріплення Більського городища. Зразки виробів та знарядь праці з кістки, зольник 10, 2012 р.

Розкопки І.Б.Шрамко та С.А.Заднікова.

**Фото 28. Західне укріплення Більського городища.
Зразки античної кераміки з розкопок на зольниках.**

Дослідження І.Б.Шрамко та С.А.Заднікова.

**Фото 29. Західне укріплення Більського городища.
Зразки античних амфор з розкопок на зольнику 10.**
Дослідження І.Б.Шрамко та С.А.Заднікова, 2009 р.

**Фото 30. Західне укріплення Більського городища.
Бронзові наконечники стріл, зольник 10.**
Дослідження І.Б.Шрамко та С.А.Заднікова, 2009 р.

Фото 31. Західне укріплення Більського городища.

Залізні ножі, зольник 10.

Дослідження І.Б.Шрамко та С.А.Заднікова, 2009 р.

Фото 32. Західне укріплення Більського городища. Вироби з заліза: ножі, серпи, уламок наконечника меча. Зольник 10.

Дослідження І.Б.Шрамко та С.А.Заднікова, 2009 р.

Фото 33. Західне укріплення Більського городища.

Бронзові та залізні шпильки. Зольник 10.

Дослідження І.Б.Шрамко та С.А.Заднікова, 2009 р.

Фото 34. Західне укріплення Більського городища.

Буси, знайдені при дослідженні зольника 10.

Дослідження І.Б.Шрамко та С.А.Заднікова, 2009 р.

